

**T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI**

**ÇORUH NEHRİ ÜZERİNDE YAPILAN DERİNER BARAJI
KAMULAŞTIRMA ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ:
ZEYTİNLİK KÖYÜ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nuray YAZICI

Artvin-2011

**T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI**

**ÇORUH NEHRİ ÜZERİNDE YAPILAN DERİNER BARAJI
KAMULAŞTIRMA ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ:
ZEYTİNLİK KÖYÜ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nuray YAZICI

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ayşe YAVUZ ÖZALP**

Artvin-2011

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

ÇORUH NEHRİ ÜZERİNDE YAPILAN DERİNER BARAJI
KAMULAŞTIRMA ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ: ZEYTİNLİK
KÖYÜ ÖRNEĞİ

Nuray YAZICI

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 27/05/2011

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 08/07/2011

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ayşe YAVUZ ÖZALP

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Sadık ÇAĞLAR

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ahmet Faik SESLİ

ONAY:

Bu Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından 08.07.2011 tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

.....
Yrd. Doç. Dr. Atakan ÖZTÜRK
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Çoruh Nehri üzerinde yapılan Deriner Barajı ve kamulaştırma çalışmalarının irdelenmesi: Zeytinlik Köyü Örneği konulu yüksek lisans çalışmasının ilk olarak ilgili kurum/kuruluşlara ve benzer konulara ilgi gösteren ve bu alanlarda bilimsel araştırma yapacak olanlara yararlı olmasını diliyorum.

Öncelikle, tez konusunun ve çalışma alanının belirlenmesi ile tezin her safhasında ve kaynak bilgilerinin sağlanması hususunda yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Ayşe YAVUZ ÖZALP'e içtenlikle teşekkür ederim.

Bu çalışmamda büyük özveri ile bana yardımcı olan Zeytinlik Köyünün Kamulaştırmasını yapmış olan eski Kamulaştırma Şube Müdürü Harita Mühendisi Abdurrahman ÇOBANOĞLU'na, kamulaştırmayla alakalı konularında tüm çalışma boyunca büyük özveri ile bana yardımcı olan Kamulaştırma Şube Müdürü Ziraat Mühendisi Osman ÖZKAN'a, Nurtaç ACAR'a çalışma alanım olan Zeytinlik Köyü Muhtarı Yusuf DEMİREL'E anketlerin yapımında bana yardımcı olan Jeoloji Mühendisi Hasan İLERİ'ye, Jeoloji Mühendisi Özgür SARAÇ'a ve Maden Mühendisi Cantürk AKPINAR'a, İnşaat Mühendisi Coşar ATAGÜL'e ve çalışmalarımda benden desteklerini esirgemeyen maddi ve manevi yanımda olan başta Proje Müdürüm Haldun ONAT olmak üzere Etüt Proje Departman Şefim Mustafa KEPEZ'e huzurlarınızda teşekkürü bir borç bilirim.

Ve son olarak hayatımın şu anına kadar yanımdan hiç ayrılmayan ve her zaman desteklerini üzerimde tutan sevgili aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Nuray YAZICI

Artvin – 2011

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	1
ÖZET	IV
SUMMARY	V
TABLolar DİZİNİ	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	IX
1. GENEL BİLGİLER	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Türkiye’de Su Kaynakları ve Su Politikası.....	3
1.3. Türkiye’de Barajlar Politikası	8
1.3.1. Baraj Yapıları	10
1.3.2. Barajların Önemi ve Faydaları	12
1.4. Kamulaştırma Kavramı ve Yasal Dayanağı	13
1.4.1. Kamulaştırma Koşulları	14
1.4.2. Kamulaştırma İşlem Adımları.....	15
1.4.2.1. Kamu Yararı Kararının Alınması.....	15
1.4.2.2. Kamulaştırma Kararı ve Kamulaştırma Plan Yapımı	16
1.4.2.3. Kamulaştırmada Kıymet Takdiri.....	16
1.4.2.3.1. Kıymet Takdir Komisyonu Çalışmaları.....	17
1.4.2.3.2. Uzlaşma Komisyonu Çalışmaları.....	18
1.4.2.3.3. Satın Alma Usulü İle Kamulaştırma	20
1.4.2.3.4. Trampa Yolu İle Kamulaştırma	20
1.4.2.3.5. Bina ,Altyapı ve Aresalarda Uygulanacak Kıymet Takdiri	21
1.4.2.3.6. Tarım Arazilerinin Kıymet Takdiri	21
1.4.3. Kamulaştırma Uygulamalarının Değerlendirmesi	22
1.5. Çoruh Nehri Üzerinde Planlanan Barajlar	23
1.5.1. Yapımı Tamamlanan Barajlar	25
1.5.1.1. Muratlı Barajı ve HES.....	25
1.5.1.2. Borçka Barajı ve HES	26
1.5.2. İnşa Halinde Olan Barajlar	27

1.5.2.1. Deriner Barajı ve HES	27
1.5.2.2. Artvin Barajı ve HES	28
1.5.2.3. Arkun Barajı ve HES	29
1.5.3. Planlanan Barajlar	29
2. MATERYAL VE YÖNTEM	31
2.1. Materyal	31
2.2. Yöntem.....	32
2.3. Çalışma Alanının Tanıtımı	34
2.3.1. Artvin İli	34
2.3.2. Artvin İlindeki Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı	36
2.3.3. Deriner Barajı ve HES	38
2.3.4. Deriner Barajı ve HES Kapsamında Yapılan Yol Çalışmaları	41
2.3.5. Zeytinlik Köyü(Eski Adı Sirya)	41
2.3.5.1. Coğrafi Konumu	41
2.3.5.2. Zeytinlik Köyünün Tarihçesi	42
2.3.5.3. Zeytinlik Köyü Kültür Varlıkları	43
2.3.5.3.1. Zeytinlik Köyü Cami	43
2.3.5.3.2. Aşağı Türbe.....	46
2.3.5.3.3. Yukarı Türbe.....	48
2.3.5.3. Zeytinlik Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısı	50
3. BULGULAR VE İRDELEME.....	52
3.1. Zeytinlik Köyünün Genel Analizi	52
3.2. Zeytinlik Köyü Kamulaştırma Maliyet Analizi	54
3.3. Kamulaştırma Toplantılarında Anlaşma Durumu ve Hukuki Süreç.....	57
3.4. Zeytinlik Köyünde Kamulaştırmaya Konu Parsellerin Alan Kullanım Durumu	59
3.5. Kamulaştırmaya Konu Olan Parsellerin Özellikleri	60
3.6. Kamulaştırmada Diğer Bir Seçenek: Trampa	63
4. SONUÇLAR ve ÖNERİLER	66
KAYNAKLAR	69
EKLER.....	72
ÖZGEÇMİŞ.....	77

ÖZET

Baraj, yol gibi büyük yatırım projeleri gerçekleştirilirken su, toprak, bitki örtüsü gibi doğal kaynaklar üzerindeki etkilerinin araştırılmasının yanı sıra yörede yaşayan halkın kamulaştırma nedeniyle yerlerinden olmaları ve yeni yaşam kurmaları noktasında karşılaştıkları sorunların da araştırılması büyük bir önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Çoruh Nehri üzerinde halen yapımı devam eden barajlardan biri olan Deriner Barajı nedeni ile gerçekleştirilen kamulaştırma çalışmalarının incelenmesi ve yöre halkı üzerindeki etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Ayrıca, bölgedeki arazi ve mülkiyet yapısının, kamulaştırma sürecindeki rolünün incelenmesi hedeflenmiştir.

Bu amaçla, tamamı Deriner Barajı suları altında kalacak olan 3 köyden biri olan ve aynı zamanda bu barajdan etkilenen 8088 parselin 1080'ine sahip olan Zeytinlik Köyü örnek olarak seçilmiştir.

Seçilen Zeytinlik Köyünün, kamulaştırma sürecinden etkilenme şekli ve boyutunu belirlemek amacıyla, DSİ Çoruh Projeleri 26. Bölge Müdürlüğü'nden ve Artvin Kadastro Müdürlüğü'nden temin edilen bilgi ve belgelerle birlikte Köyde yaşayan ailelerin %70'ine yönelik gerçekleştirilen anket çalışması sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda, köydeki parsellerin küçük (%87,5'i bir dönümün altında) ve hisseli olması nedeniyle özellikle vatandaşların kamulaştırmadan elde ettikleri bedelden memnun kalmadıkları ve bu nedenle de tamamına yakınının (%98) bedele itiraz ettiği ortaya çıkmıştır. Elde edilen bir diğer önemli sonuç ise kamulaştırılan parsellerin bedelleri dağıtılırken, tapu kayıtlarındaki malikler ve hissedarlar esas alındığından kadınların da erkekler gibi haklarını alma imkânı elde etmiş olmasıdır. Bu sonuçlara ilaveten, anket uygulanan ailelerin % 69'u yerleri karşılığında maddi tazmin yerine eşdeğerde bir alan gösterilmesini talep ettikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Barajlar, Çoruh Nehri, Kamulaştırma, Zeytinlik Köyü, Artvin.

SUMMARY

REASERCH ON SEQUESTRATION FOR DERINER DAM ON RIVER ÇORUH: EXAMPLE ZEYTINLIK VILLAGE

While performing large investment project such as dams and roads, it is very important to investigate the effects such as water, soil, vegetation. Also it has crucial importance to study population to be displaced due to expropriation and problems faced by establishing a new point of life. In this study, it is aimed to examine expropriation studies on Deriner Dam which is one of the dams still ongoing construction on Çoruh River and to expose effects on population. It is also aimed to examine the structure of land and property in the region during the role of the expropriation process.

To this purpose, Zeytinlik Village one of the three villages, which all will be under the waters of the Deriner Dam, is selected as an example. Zeytinlik Village owns 1080 of 8088 parcels which is affected by the dam.

In order to determine how selected Zeytinlik Village is affected by the shape and size of the expropriation process, the results of the evaluation survey, which is carried out 70% of families living in the village, was evaluated with information and documents provided by 26th region of DSI Çoruh Projects and Artvin Cadastre department. In this evaluation survey, due to the small (under 87,5% of acre) and shareholding parcels in the village especially citizens do not satisfied the price getting from expropriation and therefore, almost all of citizens (98%) are objected to the price. Another important result that while distributing expropriated parcels prices, owners and shareholders are taken based on the deed records. Thus women, like men, had obtained the opportunity to receive the rights. In addition to these results, 69% of families surveyed demands that to be shown an equivalent area instead of price.

Key words: Dams, Çoruh River, Expropriation, Zeytinlik Village, Artvin.

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Türkiye’de DSİ verilerine göre su kaynakları potansiyeli.....	6
Tablo 2. 2030 yılına kadar hesaplanan enerji talep tahminleri (x 109 KWh).....	7
Tablo 3. Su kaynakları gelişimi için DSİ ve diğer kuruluşların yaptığı faaliyetler	9
Tablo 4. Türkiye’de kurulu kapasitesi 100MW’tan büyük ve işletmede olan baraj ve HES’ler	9
Tablo 5. Barajların sınıflandırılması	11
Tablo 6. Çoruh nehri üzerinde plânlanan barajlar ve HES’lerin listesi	25
Tablo 7. Deriner Barajı suları altında kalan köylerin kamulaştırma tarihi ve parsel dağılımları	31
Tablo 8. İlin arazi varlığının kullanım durumuna göre dağılımı.....	35
Tablo 9. Genel Nüfus Sayımlarına göre Türkiye ve Artvin.....	36
Tablo 10. İlçeler itibariyle Sosyo-Ekonomik gelişmişlik sıralaması (2003).....	37
Tablo 11. Deriner Barajı ve HES Tesisinden dolayı kamulaştırılan köyler ve alansal durumları	40
Tablo 12. Yıllık pazara sunulan zeytin miktarı	50
Tablo 13. Yıllık pazara sunulan kiraz miktarı.....	51

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. a) Deriner Barajı gövdesi b) Dolusavak örneği	10
Şekil 2. Taşınmazın tahmini bedelinin saptanması	18
Şekil 3. Uzlaşma toplantı aşamaları	19
Şekil 4. DSİ verilerine göre ülkemizdeki havzaların dağılışı	24
Şekil 5. Çoruh Nehri üzerinde plânlanan barajlar ve HES tesisleri	25
Şekil 6. Muratlı Barajına ait bir görünüm	26
Şekil 7. Borçka Barajına ait bir görünüm.....	27
Şekil 8. Deriner Barajına ait bir görünüm.....	28
Şekil 9. Arkun Barajı gövde inşaatına ait bir görünüm.....	29
Şekil 10. Araştırmada izlenen temel adımlar	33
Şekil 11. Barajlar bitiminde oluşacak su alanları.....	35
Şekil 12. Zeytinlik Köyü coğrafi konumu.....	42
Şekil 13. Zeytinlik Köyü Camisi.....	44
Şekil 14. Zeytinlik Köyü Cami envanter fişi	45
Şekil 15. Aşağı Türbe.....	46
Şekil 16. Aşağı Türbe envanter fişi.....	47
Şekil 17. Aşağı Türbe bakım çalışmaları	48
Şekil 18. Yukarı Türbe.....	48
Şekil 19. Yukarı Türbe envanter fişi	49
Şekil 20. a) Zeytinlik Köyü İlköğretim Okulu b) Zeytinlik Köyü kooperatifi	52
Şekil 21. Köyde yaşayan insanların öğrenim durumu	53
Şekil 22. Zeytinlik Köyü' nde yaşayan insanların geçim kaynağı.....	53
Şekil 23. Zeytinlik Köyü' nde sürekli yada mevsime bağlı ikamet edenlerin dağılımı	54
Şekil 24. Zeytinlik Köyü' nde Kişi Bazında Alınan Kamulaştırma Bedelinin dağılımı	56
Şekil 25. Zeytinlik Köyü halkının aldıkları kamulaştırma bedelinden memnun durumu	57
Şekil 26. Kamulaştırma toplantılarında anlaşma durumu	58

Şekil 27. Zeytinlik Köyü' nde kamulaştırma bedeline itiraz dava sonuçlarının dağılımı	58
Şekil 28. Zeytinlik Köyü' nde kamulaştırmaya konu parsellerin alan kullanım durumu	60
Şekil 29. Kamulaştırılan parsellerin alansal dağılımı	61
Şekil 30. Kamulaştırılan parsellerin hisselik durumu	62
Şekil 31. Kamulaştırılan parsel maliklerinin cinsiyet dağılımı	63
Şekil 32. Zeytinlik Köyü' nde kamulaştırılan yerler için para yerine yer gösterilmesi talebi	64
Şekil 33. Zeytinlik Köyü halkının geleceğe dair planları	65

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliđi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşleri
EİE	Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğü
EMO	Elektrik Mühendisleri Odası
ETKB	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
GAP	Güneydođu Anadolu Projesi
Ha.	Hektar
HES	Hidro Elektrik Santrali
Kw	Kilowat
ICOLD	International Commission of Large Dams (Uluslar Arası Büyük Barajlar Komisyonu)
m.	Metre
OGM	Orman Genel Müdürlüğü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Coğrafya Kurumu
TEAŞ	Türkiye Elektrik Anonim Şirketi
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Su, insan yaşamının en önemli ihtiyaçlarından biridir. Su, insan vücudunun ihtiyacının yanında uzun yıllardır tarım, endüstri ve teknoloji gibi alanlar da büyük ölçüde kullanılmaktadır. Su, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma için gereken en önemli kaynaklardan da biridir. Hayati anlamda önem teşkil ettiği ve ekonomik işlevleri söz konusu olduğu üzere su olmadan kalkınma sağlanamaz ve kalkınma olmadan arzu edilen refah seviyelerine ulaşılamaz, yoksulluk önlenemez. Bu nedenlerle, insanların su kaynaklarından daha fazla faydalanmak istemeleri, bu kaynakların kontrol altına alma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden göletler yapılmış, suyun akış yönü değiştirilmiş, su kaynaklarının önüne setler, barajlar ve hidroelektrik tesisler inşa edilmiştir. Teknolojinin hızla ilerlemesiyle birlikte, imkânlar daha da artmış ve bu durum kaynakların önüne yapılan barajların hızla artmasına neden olmuştur [1].

Barajlar akarsuların sahip olduğu suyu ve bu suyun yarattığı gücü kontrol altına almak amacıyla yapılmaktadır [2]. Ayrıca barajlar;

- a. Suyu, fazla geldiği dönemlerde depolayarak, yetersiz olduğu dönemlerde kullanmak,
- b. Evsel, endüstriyel ve tarımsal su ihtiyacını karşılamak,
- c. Elektrik enerjisi elde etmek,
- d. Su ürünlerinin üretimini artırmak,
- e. Rekreasyon dolayısıyla turizm gelişmesini sağlamak,
- f. Çevresel koşulları geliştirmek,

amaçlarını karşılamak üzere inşa edilmektedir [2].

Günümüzde hem sayı olarak hem de hayat standardı açısından sürekli yükselen nüfusun başta tarımsal ürün, içme-kullanma suyu ve elektrik enerjisi gibi gereksinimleri göz önüne alındığında barajların yapılması kaçınılmaz gibi görünmektedir. Bu nedenle, baraj yatırımları Türkiye'nin yatırım bütçesinin çok önemli bir kısmını oluşturmaktadır [3].

Ancak, barajların yukarıda sayılan olumlu etkileri ve faydaları yanında birçok olumsuz sonuçları da göz ardı edilmemelidir. Bunlar arasında;

- a. Doğal dengenin bozulması,
- b. Göl sahası içinde kalan tarım alanlarının ve doğal kaynakların kullanılamaması,
- c. Göl sahası içinde kalan yerleşim merkezlerinin nakli,
- d. Göl sahası içinde kalan yol, köprü vb. yatırımların yerine yeni yatırım yapma ihtiyacı,
- e. Yer altı su seviyesinin yükseltilmesi dolayısı ile meydana gelen olumsuz etkiler,
- f. Su yükünün artması dolayısı ile meydana gelebilecek tehlikeli heyelanlar ve diğer jeolojik olaylar,
- g. Artan su buharlaşması dolayısı ile kullanılabilir su miktarının azaltılması,
- h. Akarsuların taşkın mevsimlerinde birlikte getirdikleri toprak gücünü artıran besleyicilerden bilhassa delta ovalarının mahrum kalması,
- i. Suyun içinde taşınan maddelerin azalması nedeni ile baraj mansabında daha fazla yatak oyulması,
- j. Kıyı erozyonunun artması,

- k. Bu alanların zorunlu kamulaştırmaya tabi tutulması ile ortaya çıkan zorunlu göç olgusu ve tarihi ve kültürel varlıkların tahrip edilmesi ve sular altında kalması sayılabilir [4] .

Akarsulara baraj inşa edilmesi ve sonucunda ortaya çıkan ekolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik olumsuzluklara en güncel örneklerden biri de Çoruh Havzasında Devlet Su İşleri (DSİ) tarafından planlanan ve uygulanan Devlet Su İşleri Çoruh Projeleridir. Bu proje dâhilinde Çoruh Nehri ana kolu üzerinde ve yan kollarında öngörülen toplam 15 büyük çaplı baraj ve HES tesisi yapılması planlanmıştır [5].

Devlet Su İşleri Çoruh Projeleri de dâhil olmak üzere ülkemizde son yıllarda sayıları hızla artan büyük barajların özellikle inşaat aşamasında yapıldıkları bölgede yer alan su, toprak ve bitki örtüsü gibi doğal kaynaklar üzerindeki etkilerinin yanı sıra yörede yaşayan halkın da bu durumdan olumsuz etkilenmesi, kamulaştırmayla yerlerinden olmaları da barajların olumsuz etkilerinin başında gelmektedir.

Bu çalışmada, Çoruh Nehri üzerinde halen yapımı devam eden barajlardan biri olan Deriner Barajının neden olduğu kamulaştırma çalışmalarının incelenmesi ve yöre halkı üzerindeki etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Ayrıca bölgedeki arazi ve mülkiyet yapısının, kamulaştırma sürecindeki rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Türkiye’de Su Kaynakları ve Su Politikası

Türkiye, fizyografik yapısı itibariyle pek çok akarsu havzasına sahiptir. Bu akarsuların bir kısmı suyunu denizlere boşaltırken bir kısmı da sularını göllere boşaltmaktadır. Ülkemizin dağlık bir arazi yapısına sahip olması, özellikle Karadeniz ve Akdeniz bölgesinde olmak üzere denize paralel uzanan sıradağları, akarsuların birbirleriyle birleşmesine imkân tanımamaktadır. Bu nedenle akarsularımız diğer ülkelere kıyasla daha küçük drenaj alanına sahip olduğundan uzunlukları kısadır ve debileri yüksek değildir [6].

Ülkemizde 26 su toplama havzası bulunmaktadır. Bu havzalarda, DSİ ve diğer kuruluşlar tarafından bugüne kadar yapılan çalışmalar sonunda, yıllık yüzeysel su potansiyelinin 95 km³’ünün ekonomik olarak geliştirilebilir nitelikte olduğu

belirlenmiştir. Ülkemizin tüketilebilir yüzey ve yeraltı suyu potansiyeli yılda ortalama toplam 110 milyar m³ olmaktadır [6].

Su kaynaklarının potansiyelinin bilinmesi, farklı kullanımlara yönlendirilecek su miktarının çerçevesinin de belirlenebilmesini mümkün kılması açısından çok önemlidir. İnsan ve tüm canlıların vazgeçemeyeceği hayat unsuru olan su kaynaklarımız açısından, Türkiye genelinde yeterli ve sürekli bir potansiyele sahip olduğumuz söylenebilir [7].

Akarsularımızın toplam potansiyeli yılda 180 milyar m³'tür. Bununla birlikte, söz konusu su kaynaklarının hepsini kullanmak teknik yönden imkânsızdır. Su kaynaklarının bir bölümü komşu ülkelere akıp gitmekte, bir bölümü de ya denize dökülmekte ya da göl ve bataklıklarda son bulmaktadır. Diğer yandan, kimi yerlerde topoğrafik ve jeolojik şartlar, barajlar inşa edilerek suların depolanması ve tüketici amaçlarla kullanılmasına imkân vermeyebilir. Bütün bu nedenlerle tüketici amaçlar için kullanılmayan yüzey sularının miktarı yaklaşık 86,3 milyar m³/yıl olarak hesaplanmaktadır. Yeraltı su kaynaklarımız ise yılda 9,4 milyar m³ olarak tahmin edilmektedir [7].

Türkiye'nin kullanılabilir toplam su potansiyeli 104,5 milyar m³/yıl olup, bu miktar akarsular, göller ve yeraltı sularından meydana gelmektedir. DPT tarafından yapılan (1985–1989) 5 yıllık kalkınma planında, Türkiye'nin su ihtiyacı için ileriye dönük tahminler yapılmıştır. Buna göre 1985 yılı esas alınarak, toplam su tüketiminin % 11,7'si içme ve kullanma suyu olarak, % 78,5'i tarımsal sulama ve % 9,9'u endüstride kullanılmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemde ve uzun vadeli kullanımlarda ihtiyaçları karşılayacak kadar su potansiyeline sahibiz. Fakat Türkiye'de su tüketimi ülke genelinde homojen olarak dağılmamaktadır. Ülke bütününde çekilen su sıkıntısının (susuzluk) yanında, yerel olarak su tüketimi de büyük farklılıklar göstermektedir [8].

Yer yer karşılaşılan içme ve kullanma suyu sıkıntıları; plansız ve yoğun yerleşmeler, su toplama havuzlarında yapılan kaçak yapılmalar, büyük şehirlerdeki hızlı nüfus artışlarıyla beraber altyapı su temini çalışmalarının geride kalması ve yetersizliği gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Havzalar arası su aktarmaları yeni su depolamaları ile su sıkıntıları giderilebilecektir [8].

Ancak, su kaynakları konusunda asıl sorun, suların hızlı bir tempo ile kirlenmesi ile içme ve kullanmaya elverişli temiz su kaynaklarının bulunmasındaki zorluklardan kaynaklanmaktadır. Aslında Türkiye, su potansiyeli açısından dünyadaki zengin ülkeler arasında yer almamakla birlikte çok fakir de sayılamaz. Fakat Türkiye’de akarsu akımlarının düzensiz oluşu, kış ve yaz mevsimleri arasında büyük akım değişikliklerine sebep olmakta ve bu potansiyelin iyi değerlendirilememesiyle sonuçlanmaktadır. Yazın akarsularımızın önemli bir kısmı tamamen kurumakta ve büyük maddi hasarlara sebep olmaktadır [8].

Türkiye’de yıllık ortalama yağış yaklaşık 643 mm olup, bu da yılda ortalama 501 milyar m³ suya tekabül etmektedir (Tablo 1). Bu suyun, 274 milyar m³’ü toprak ve su yüzeyleri ile bitkilerden olan buharlaşmalar yoluyla atmosfere geri dönmekte, 69 milyar m³’lük kısmı yeraltı suyunu beslemekte, 158 milyar m³’lük kısmı ise akışa geçerek çeşitli büyüklükteki akarsular vasıtasıyla denizlere ve kapalı havzalardaki göllere boşalmaktadır. Yeraltı suyunu besleyen 69 milyar m³’lük suyun 28 milyar m³’ü pınarlar vasıtasıyla yerüstü suyuna tekrar katılmaktadır. Ayrıca, komşu ülkelerden ülkemize gelen yılda ortalama 7 milyar m³ su bulunmaktadır. Böylece ülkemizin brüt yerüstü suyu potansiyeli 193 (158+28+7) milyar m³ olmaktadır. Yeraltı suyunu besleyen 41 milyar m³ de dikkate alındığında, ülkemizin toplam yenilenebilir su potansiyeli brüt 234 milyar m³ olarak hesaplanmıştır. Ancak, günümüz teknik ve ekonomik şartları çerçevesinde, çeşitli amaçlara yönelik olarak tüketilebilecek yerüstü suyu potansiyeli yurt içindeki akarsulardan 95 milyar m³, komşu ülkelerden yurdumuza gelen akarsulardan 3 milyar m³ olmak üzere yılda ortalama toplam 98 milyar m³, 14 milyar m³ olarak belirlenen yeraltı suyu potansiyeli ile birlikte ülkemizin tüketilebilir yerüstü ve yeraltı su potansiyeli yılda ortalama toplam 112 milyar m³ olmaktadır. 2030 yılı nüfus tahminleri dikkate alındığında Türkiye, su fakiri bir ülke olarak görülmektedir [7].

Tablo 1. Türkiye’de DSİ verilerine göre su kaynakları potansiyeli [7]

Yıllık ortalama yağış	643 mm/m ²
Türkiye’nin yüzölçümü	780 000 km ²
Yıllık yağış miktarı	501 milyar m ³
Buharlaşma	274 milyar m ³
Yeraltına sızma	41 milyar m ³
Yıllık yüzey akışı	186 milyar m ³
Kullanılabilir yüzey suyu	98 milyar m ³
Yıllık çekilebilir yer altı suyu miktarı	14 milyar m ³
Toplam Kullanılabilir Su (net)	112 milyar m ³
Kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı yaklaşık	1.500 m ³
2030 yılında Türkiye nüfusu	100 milyon (varsayım)
2030 yılında kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı yaklaşık	1.000 m ³

Bu bağlamda, ülkemizde kişi başına düşen kullanılabilir su varlığı, bazı ülkelerle ve dünya ortalaması ile karşılaştırıldığında sınırlı su kaynaklarına sahip ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir. Bir ülkenin su zengini sayılabilmesi için kişi başına 10 bin m³ su potansiyeline sahip olması gerektiği öngörülürken ülkemizde kişi başına su potansiyeli, 1.500 m³ düşmektedir (Tablo 1). Ülkemizdeki nüfus artış hızı ve büyüme hızına bağlı olarak, su ihtiyacı ve tüketimi de artmaktadır. DİE verilerine göre, nüfusumuzun 100 milyon olacağı hesaplanan 2030 yılında, kişi başına düşen kullanılabilir su miktarının büyük oranda düşeceği söylenebilir. Ülkemizde, başta Devlet Su İşleri olmak üzere su kaynakları gelişiminden sorumlu olan kamu kurum ve kuruluşlarının 2003 yılı başı itibariyle geliştirdikleri projeler sonucu çeşitli amaçlara yönelik su tüketimi 6,2 km³’ü yeraltı suyundan, 33,9 km³’ü ise yüzey suyundan olmak üzere toplam 40,1 km³’e ulaşmıştır. Bu miktarın; 29,6 milyar m³’u sulama sektöründe, 6,2 milyar m³’ü içme suyu sektöründe, 4,3 milyar m³ sanayide tüketildiği hesaplanmaktadır. Bu durum mevcut su potansiyelimiz olan 112 milyar m³ ün ancak % 36’sının geliştirilebildiğini göstermektedir [7].

Su kullanımında tarım, özellikle suyun barajlar aracılığıyla depolanmasındaki en önemli sektör konumundadır. 2003 verileri ışığında, gayri safi milli hâsıla içindeki %14’lük ve istihdamdaki %45’lik payı ile tarım, Türkiye’nin öncelikle tarım ülkesi olarak ifade edilmesinde rol oynar. Ülkemizin 77 797 000 ha yüzölçümünün yaklaşık % 35,6’sı (27 milyon ha) işlenebilir tarım arazisidir. Bu tarım arazisinin 8,5 milyon hektarının sulanabilir nitelikte olduğu kabul edilmektedir. Sulamaya açılan alanların %95’inde yüzey, %5’inde basınçlı sulama yöntemi uygulanmaktadır. Yüzey sulama uygulanan alanın %60’ında salma sulama yöntemi kullanılmaktadır. Ancak ekonomik faktörler dışında yalnızca teknik açıdan, sulanabilir alanların %63’ünde

basınçlı sulama yöntemlerinin uygulanması gerekmektedir. Yapılan bilimsel çalışmalar, yüzey sulamasında suyun yaklaşık %50'sinin bitkiler tarafından kullanılmayarak israf olduğunu kanıtlamıştır. Aynı zamanda basınçlı sulama yöntemleri kullanılarak hem su tüketiminde %20–60 su tasarrufu yapılabilmesi hem de ürün veriminin artırılabilceği belirtilmiştir [9].

Öte yandan AB sürecinde tarımın istihdamdaki payının azaltılması üzerine yapılan planlar üzerinde, toprak ve su politikamızın yenilenmesi gerekmektedir. Sadece tarımsal sulama için su miktarının % 41 artırılması ve hedeflenen 72 milyar m³ suyun şu andaki toplam su kullanımımız olan 40,1 milyar m³'ten fazla olması DSİ'nin planlarını gerçekçi kılmamaktadır. Son 20 yıl içerisinde yapılan sulama çalışmaları nedeniyle Seyfe Gölü, Sultan Sazlığı ve Eşmekaya Sazlıkları gibi birçok sulak alanın kuruduğu bilinmektedir [7].

Suyun diğer bir kullanım alanı ise enerji üretimidir. Planlama aşamasında enerji ihtiyacı konusunda farklı kurumlarca farklı talep tahminleri yapılmıştır. Birçoğu doğrusal modeller kullanılarak yapılmakta, kapasite ve ihtiyaç dengesini gözetken tedbirleri barındırma veya tüketimi düşürecek eğilimler yaratma seçeneklerini içermemektedir (Tablo 2). Enerji ihtiyacı tahmini ve gelişme planları çok boyutlu, çok yönlü ve çok taraflı değerlendirilmeli, mevcut kaynaklara göre ihtiyacı minimize etmek ya da farklı seçenekler üretmek gibi bugüne kadar yeterli ilgi gösterilmemiş alanları da kapsamı altına almalıdır [7].

Tablo 2. 2030 yılına kadar hesaplanan enerji talep tahminleri (x 109 kwh)[10]

	2000	2005	2010	2010	2020	2030
DPT	125		240–270			
ETKB	128	197	294	432	570	
TEAŞ	128	212	290		547	
EMO	125	171	224	275	310	386

Tasarruf konusunda çeşitli çalışmalar da gündeme getirilmiş ancak uygulama konusunda yeterli adımlar henüz atılmamıştır. Örneğin, Elektrik İşleri Etüt İdaresi

tarafından yapılan saptamalara göre; Türkiye enerji tüketim sektöründe yıllık %30 tasarruf olanağı bulunduğu belirlenmiş, yine aynı çalışmalarda bunun parasal karşılığının yaklaşık 3 milyar dolar olduğu tespit edilmiştir. Örneğin iletim ve dağıtım hat kayıpları %25 civarındadır ve bu oran gelişmiş ülkelerde %15'in altındadır. Buna ek olarak, aydınlatma, beyaz eşya, ev ve mutfak gereçlerinin kullanımını ve seçiminde yapılacak bilinçli tercihler bu oranı yakalamayı hızlandırabilecektir. Bir diğer çalışma, Türkiye'deki binaların Almanya'daki örneklerden 6 kat fazla enerji harcadığını, özel yalıtım elemanlarıyla donatılmış bir binada verimliliğin % 40 arttırılabileceğini ortaya koymaktadır. Su kullanımına gerek duyan sektörlerle ilgili beklentiler ne oranda tarif edilirse edilsin, suyun ekolojik sistem dışında bir vasıfla soyutlanıp tümüyle tüketimini açıklamak için yeterli değildir. Suyun gelecekte kıt kaynak olacağı gerçeğiyle üretilen tüketim politikası yaklaşımı, salt birkaç on yıl daha eklenerek suyun bu günden sadece içme suyu için kullanımının öngörülmesi şeklinde de yorumlanabilir. Dolayısıyla gelecek nesillere sağlıklı ve ekolojik sistem içindeki yerini yadsımsızın yeterli su bırakabilmesi için, kaynaklarını çok iyi koruyup akılcı şekilde kullanması gerçeğinden uzaklaşmayı gerektirmez [7].

1.3.Türkiye'de Barajlar Politikası

Uluslararası Büyük Barajlar Komisyonu ICOLD standartlarına göre, temelden yüksekliği 15 m ve rezervuar hacmi 3 hm³'e eşit veya daha fazla rezervuarlar "büyük baraj" olarak nitelendirilmektedir. Bu standartlara göre barajlar ele alındığında, DSİ'ce inşa edilerek işletmeye alınan büyük baraj adedi 544 olup, diğer kuruluşlarca yapılan 11 adet büyük baraj da ilave edilince, Türkiye'deki büyük baraj sayısı 555 âdete ulaşmaktadır (Tablo 3). DSİ'ce işletmeye alınan 544 adet büyük barajın 201 adedi Büyük Su İşleri programı kapsamında, 343 adedi de Küçük Su İşleri programı kapsamında inşa edilmiştir. Büyük Su İşleri kapsamında yapılan barajların toplam rezervuar kapasitesi 139,5 km³ tür [7].

Tablo 3. Su kaynakları gelişimi için DSİ ve diğer kuruluşların yaptığı faaliyetler [7]

	İŞLETMEDE			İNŞA HALİNDE/PROGRAMDA		
	DSİ'ce	Diğer	Toplam	DSİ'ce	Diğer	Toplam
1 Ocak 2005						
Baraj (adet)	544	11	555	209	1	210
Büyük Su İşleri	201	11	212	85	1	86
Küçük Su İşleri	343	-	343	124	-	124
HES (adet)	53	82	135	53	17	70
Kurulu Güç (MW)	10215	2416	12631	8982	465	9447
Yıllık Üretim (GWh)	36481	8844	45325	29581	1725	3136
Gölet (adet)	47	617	664	1	43	44
Sulama (milyon ha)	2.77	2.12	4.89	0.8	-	0.8
İçme Suyu(milyar m ³)	2.50	0.46	2.96	1.09	-	1.09
Taşkın Kontrol Alanı (milyon ha)	1.0	-				

Ülkemizde Mayıs 2009 itibari ile çoğunluğu DSİ tarafından yapılmış olan HES ve Barajların (kurulu gücü 100 MW üstünde) listesi ve bu tesislerin alansal bazdaki büyüklükleri Tablo 4'de sunulmuştur [2].

Tablo 4.Türkiye'de Kurulu kapasitesi 100MW'tan büyük ve işletmede olan baraj ve HES'ler [11]

No	Barajın Adı	Baş. Yılı	Bitiş Yılı	Akarsu	İli	Gövde Hacmi bin m ³	Kret Kotu (m)	Temelden (m)	Talvegden (m)	Normal Su Kotu (m)	Normal Göç Hacmi (hm ³)	Güç (MW)	Yıllık Üretim (GWh)
1	Atatürk	1983	1992	Fırat	Şanlıurfa	84.500	549,00	169,00	166,00	542,00	48.700,00	2.400	8.900
2	Karakaya	1976	1987	Fırat	Diyarbakır	2.000	698,00	173,00	158,00	693,00	9.580,00	1.800	7.354
3	Keban	1965	1975	Fırat	Elazığ	15.585	848,00	207,00	163,00	845,00	31.000,00	1.330	6.000
4	Altınkaya	1980	1988	Kızılırmak	Samsun	16.000	195,00	195,00	140,00	190,00	5.763,00	700	1.632
5	Birecik (2)	1993	2000	Fırat	Şanlıurfa	9.209	389,00	63,50	53,50	385,00	1.220,20	672	2.518
6	Oymapınar	1977	1984	Manavgat	Antalya	676	185,00	185,00	157,00	184,00	300,00	540	1.620
7	Berke (2)	1991	2001	Ceyhan	K.Maraş	735	346,00	201,00	186,00	345,00	427,00	510	1.672
8	Hasan Uğurlu	1971	1981	Yeşilirmak	Samsun	9.223	195,00	175,00	135,00	190,00	1.073,75	500	1.217
9	Sır (2)	1987	1991	Ceyhan	K.Maraş	494	443,00	116,00	106,00	440,00	1.120,00	284	725
10	Gökçekaya	1967	1972	Sakarya	Eskişehir	650	392,00	158,00	115,00	388,00	910,00	278	562
11	Batman	1986	2004	Batman	Batman	5.400	668,50	85,50	71,50	665,00	1.175,00	198	483
12	Karkamış	1996	1999	Fırat	Maraş	1.537	346,00	40,00	22,50	340,00	157,00	180	652
13	Özlüce	1985	1998	Peri	Bingöl	14.000	1.144,0	144,00	124,00	1140,00	1.075,00	170	413
14	Çatalan	1982	1996	Seyhan	Adana	17.000	130,00	82,00	70,00	125,00	2.126,33	169	596
15	Sarıyar (2)	1950	1956	Sakarya	Ankara	568	480,00	108,00	90,00	475,00	1.900,00	160	400
16	Gezende	1979	1990	Ermeneç	İçel	83	335,00	75,00	71,00	333,00	91,90	159	528
17	Aslantaş	1975	1984	Ceyhan	Adana	8.493	160,00	95,00	78,00	146,00	1.150,00	138	569
18	Hirfanlı	1953	1959	Kızılırmak	Kırşehir	2.000	860,00	83,00	78,00	851,00	5.980,00	128	400
19	Menzelet	1980	1989	Ceyhan	K.Maraş	8.700	614,50	156,50	136,50	609,40	1.950,00	124	515
20	Kılıçkaya	1980	1989	Kelkit	Sivas	6.900	855,00	134,00	103,00	850,00	1.400,39	124	332
21	Murathl	1999	2005	Çoruh	Artvin	1.981	100,00	49,00	44,00	98,00	74,80	115	444
22	Dicle	1986	1997	Dicle	Diyarbakır	2.180	718,00	87,50	75,00	715,50	595,00	110	298
23	Yamula	1998	2005	Kızılırmak	Kayseri		1.104,0	130,00	120,00	84,00	2.025,00	100	422
24	Borçka	1999	2007	Çoruh	Artvin	7.785	189	146	86		419	300	1.039

1.3.1.Baraj Yapıları

Baraj, su biriktirmek amacıyla hazne oluşturmak üzere bir akarsu vadisini kapatarak akışı engelleyen yapılardır. Özellikle sudan kaynaklanan zararları önlemek veya suyu yararlı bir şekilde kullanmak amacıyla suyun kontrolünü sağlayan barajlar, birkaç bin yıldır, hidroloji ve hidro mekanik konularında mevcut bilgilerin edinilmesinden uzunca yıllar önce inşa edilmeye başlamıştır [12].

Su kaynaklarının korunumu projeleri kapsamında barajlar, su temini, sulama, taşkın kontrolü, hidroelektrik enerji üretimi, ulaşım, eğlence, kirlilik azalımı, endüstri gereksinimi, balıkçılık, faunanın korunumu, tuzluluk kontrolü ve yeraltı sularının beslenmesi gibi amaçlara yönelik olarak inşa edilir [13]. Bu amaçlara ulaşmak için su akışının düzenli ve kontrollü olması gereği, baraj göllerinin ve baraj yapılarının yaratılmasının en önemli sebebidir. 1950’li yıllarda hükümetler, bazı ülkelerde ise özel sektör, nüfusun artışına ve ekonomik büyümeye bağlı olarak çok sayıda baraj inşa etmeye başlamıştır. Bu kapsamda en az 4500 büyük baraj inşa edilmiştir ve bugün dünyadaki nehirlerin yarısı en az bir büyük baraja sahiptir [14].

Barajlar; gövde, dolu savak, su alma tesisleri ve diğer unsurlar olmak üzere 4 ana aşamadan oluşmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1.a) Deriner Barajı gövdesi b) Dolusavak örneği

Bir baraj yapım sürecinde; öncelikle bölgenin su ihtiyacını belirlemek amacıyla istikşaf çalışması, ardından baraj yerinin tespiti gerçekleştirilir [15].

Baraj yerinin tespiti esnasında; topografya, istimplâk ve altyapı, jeolojik yapı, malzeme ocaklarının uzaklığı, ulaşım ve personel imkânı, katı madde debisi, derivasyon kolaylığı gibi kriterler dikkate alınır [12].

Bir baraj; gövde, yaklaşım kanalı, dolusavak, boşaltım kanalı, enerji kırıcı tesis, su alma ağızı, dip savak, su yükseltme ve vana odası ve tahliye büzü olmak üzere 9 kısımdan oluşur [16].

Barajlar büyüklükleri, yapılış fonksiyonları, gövde malzemesi gibi çeşitli kriterlere göre sınıflara ayrılmaktadır. Söz konusu sınıflandırmalar Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Barajların sınıflandırılması [12]

Büyüklük kriterlerine	1.Gövde yüksekliği 100 m den fazla; (Yüksek Baraj), 2.50–100 m arası; (Orta Yük. Baraj), 3.50 m az; (Alçak Baraj), 4.Gövde genişliği, Gövde hacmi, Hazne hacmi, Üretilen enerji
Yapılış amacına	1.İçme ve kullanma suyu sağlama 2.Hidroelektrik enerji sağlama 3.Endüstri suyu sağlama 4.Taşkın kontrolü 5.Dinlenme yeri sağlama 6.Balıkçılık geliştirilmesi ve korunması 7.Akarsu ve iç yolu ulaşımı 8.Akarsu deltalarında tuzluluğun giderilmesi 9.Katı maddelerin tutulması ve kontrolü 10.Su kalitesinin iyileştirilmesi 11.Atıkların toplanması 12.Canlıların korunması.
Fonksiyonuna	1.Biriktirme barajı 2.Taşkın geciktirme barajı 3.Kabartma barajı
Gövdenin statik projelendirilmesine	1.Ağırlık 2.Kemer ağırlık 3.Kemer 4.Payandalı 5.Dolgu 6.Ön gerilmeli baraj
Hidrolik özelliğine	1.Üzerinden su akan 2.Üzerinden su akmayan
Gövde malzemesine	1.Kagir 2. Beton 3.Dolgu 4.Ahşap 5.Çelik 6.Lastik baraj

1.3.2. Barajların Önemi ve Faydaları

Barajlar; insanlara içme, kullanma, sanayi ve sulama suyu, balıkçılık ve rekreasyon olanakları, hidroelektrik enerji üretimi ve nehirlerde suyun kontrolünü sağlar. Barajlar aynı zamanda insanları taşkın tehlikelerinden korur [3].

Yeni yüzyılın başlamasıyla birlikte ülkelerin 1/3'ü, kendi elektrik ihtiyaçlarının yarısından fazlasını hidroelektrik güç vasıtası ile sağlamaktadır ve büyük barajlar tüm elektrik üretiminin % 19'unu karşılamaktadır. Dünyadaki büyük barajların yarısı esas itibariyle sulama için inşa edilmiş olup, 270 milyon ha sulama alanının %30-40'ına karşılık gelmektedir. Barajlar, su ve enerji hizmetleri için gereken önemli yapılardır ve uzun dönemli olarak çok amaçlı fayda sağlayan stratejik yatırımlar olarak değerlendirilir. Bazı barajlar, büyük kamu yatırım projeleri kapsamında inşa edilirler [17].

Bölgesel kalkınma; iş yaratma ve sanayiye destek olma amacıyla büyük baraj inşa edilerek sağlanabilir. Barajlar; tarım alanlarının zamanında ve yeterince sulanmasında, Hidroelektrik enerji üretiminde, içme, kullanma ve endüstri için gerekli suyun düzenli ve sürekli temininde, yerleşim ve tarım alanlarının taşkınlardan korunmasında doğrudan faydalara haiz olmakla birlikte, su üzerinde ulaşımın sağlanması, su ürünleri üretimi, özellikle balıkçılığın ve avcılığın gelişmesi, mesire yerlerinin sağlanması, toprak erozyonunun önlenmesi veya azaltılması dolayısıyla toprak muhafazasını sağlama gibi dolaylı yararları da mevcuttur [17].

Bununla birlikte, baraj inşasında, doğal dengenin bozulması, göl sahası içinde kalan tarım alanlarının ve doğal kaynakların kullanılamaması, göl sahası içinde kalan yerleşim merkezlerinin nakli, göl sahası içinde kalan yol, köprü vb. yatırımların yerine yeni yatırım yapma ihtiyacı, yeraltı su seviyesinin yükseltilmesi dolayısı ile meydana gelen olumsuz etkiler, su yükünün artması dolayısı ile meydana gelebilecek tehlikeli heyelanlar ve diğer jeolojik olaylar, artan su buharlaşması dolayısı ile kullanılabilir su miktarının azaltılması, akarsuların taşkın mevsimlerinde birlikte getirdikleri toprak gücünü artıran besleyicilerden bilhassa delta ovalarının mahrum kalması, suyun içinde taşınan maddelerin azalması nedeni ile baraj mansabında daha fazla yatak oyulması, kıyı erozyonunun artması ve göl alanında kalacak olan tarihi eserler gibi konuların da dikkate alınması büyük önem taşımaktadır [18].

Bu nedenlerle; barajların doğal sistemler üzerindeki etkilerinin yanı sıra, tarihi-kültürel değerlerin su altında kalması, bölgede yaşayan insanların zorunlu göçe tabi tutulması gibi sorunlar da barajların tartışma konusu içindedir [19].

Dolayısıyla, bahsedilen konuların baraj planlaması veya proje sırasında göz önünde bulundurulması, baraj dolayısıyla meydana gelebilecek olan birçok sorunu ortadan kaldıracaktır veya en aza indirebilir. Nitekim Keban Barajı göl alanına rastlayan tarihi eserler baraj devreye girmeden önce başka bir yere taşınmıştır. Yine balıkların yaşamını yitirip doğal dengenin bozulmaması için gerektiğinde, balıkların akarsuyun kaynağına gidip gelmelerini sağlamak amacıyla balık geçitleri yapılmıştır [18].

1.4. Kamulaştırma Kavramı ve Yasal Dayanağı

Kamulaştırma terimi ilk kez 20 Nisan 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun (1924 Anayasası'nın) 10 Ocak 1945 tarihinde Türkçeleştirilen metninin 74. maddesi ile mevzuatımıza girmiş olup, 1961 ve 1982 Anayasaları ile 04.11.1983 tarihli Kamulaştırma Kanunu'nda da kamulaştırma terimi kullanılmıştır [20].

Kamulaştırma (İstimlâk) kavramı; Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "özel kişi iyeliğindeki bir taşınmazı iyesinin (maliki) rızasını almadan kamuya mal etme" şeklinde tanımlanırken başka bir eserde "idarenin kamu gücüne dayanarak özel iyelik konusu taşınmazın, gerçek değerini vererek kamu malları arasına katmak üzere edinimidir ve kamulaştırma işleminde taşınmazın iyesinin razı olup olmamasının önemi yoktur" şeklinde tanımlamıştır [21].

Başka bir deyişle, imar planı veya yatırım planlarında tanımlanan yol, meydan, park, otopark gibi kamunun ortak kullanacağı alanların; itfaiye, garaj, toptancı hali, mezbaha gibi belediye hizmet binası veya arsalarının; hükümet konağı, hastane, okul, karakol gibi devlet hizmet binası veya arsalarının; Emniyet, DSİ, TCK gibi kamu kurumları hizmet binası veya arsalarının sağlanması amacıyla, gerçek veya tüzel kişiler mülkiyetinde bulunan taşınmaz malların, bedelleri peşin ödenmek ve amacına uygun kullanılmak koşuluyla kamu mülkiyetine geçirilmesi işlemine kamulaştırma denir [21].

Kamulaştırma, taşınmazı kamulaştırılan mal sahibini, kamulaştırma yapan idareyi ve kamu hizmeti nedeniyle toplumun bir kesimini veya tüm toplumu etkileyen sosyal ve ekonomik boyutu olan idari bir işlemdir [22].

Kamulaştırmanın yasal dayanağı, Anayasa'nın 46. maddesi ile 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu ve diğer ilgili mevzuatlardır [20].

Anayasa'nın 46. Maddesinin d bendinde "Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir" denilmektedir. Kısacası; kamulaştırmanın kamu yararına dayanması ve peşin olarak ödenmesi hükümlerini içerir [20].

1.4.1. Kamulaştırma Koşulları

Kamulaştırma hakkındaki tanımlama ve açıklamaların çeşitliliğine karşın, tüm bu anlatımlarda altının çizilmesi gerekli ortak yönler bulunmaktadır. Kamulaştırma işleminin unsurları olarak da değerlendirilebilecek bu unsurlar şöyle sıralanabilir:

- a. Kamulaştırma yetkisi yalnızca devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerine aittir,
- b. Kamulaştırma ancak kamu yararının gerektiği hallerde yapılır,
- c. Kamulaştırmanın konusunu yalnızca özel mülkiyetteki taşınmaz mallar oluşturur,
- d. Kamulaştırma, ancak kanunla gösterilebilecek esas ve usullere göre yapılabilir,
- e. Kamulaştırılan taşınmazın değeri peşin olarak ödenmelidir,
- f. Kamulaştırma, esas olarak bir zor alım hareketidir.

Tüm bu bilgiler ışığında, kamulaştırma işlemini, devlet ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından, özel mülkiyete konu olan taşınmaz mallara yönelik olarak kanunla düzenlenen esas ve usullere uygun bir biçimde, ancak kamu yararının zorunlu kıldığı

hallerde ve karşılığı da kural olarak peşin ödenmek suretiyle yapılan bir zor alım hareketi olarak tanımlayabiliriz [23].

1.4.2. Kamulaştırma İşlem Adımları

Kamulaştırma işlem adımları; kamu yararı kararı, kamulaştırma kararı, kıymet takdiri, tebligat, pazarlık ve ödeme aşamalarından oluşmaktadır [5].

1.4.2.1. Kamu Yararı Kararının Alınması

Anayasamızın 35. maddesi hükmünde “Herkes mülkiyet ve miras hakkına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla sınırlandırılabilir” denilmektedir [24].

Eski dilde “menafi-i umumiye” olarak nitelendirilen kamu yararı kavramını Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, kamu kuruluşlarının elinde bulunan yetkilerin ve kaynakların halkın iyiliği için kullanılmasını belirleyen tüzel koşul, iyelik hakkının sınırının belirtilmesinde kullanılan ve bu hakkın özüne dokunulmamasını güvenceye bağlayan yasal ölçü olarak tanımlamaktadır [25].

Anayasa’nın 46 ve Kamulaştırma Kanunu’nun 1. maddeleri “kamu Yararının gerektirdiği hallerde” demek suretiyle kamulaştırma işleminin başlıca unsurunu ortaya koymuşlardır [26].

2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu’nun 5 ve 6. maddelerinde kamu yararı kararını verecek merciler ve bunları onaylayacak olan kurumlar belirtilmiştir. Kamulaştırmanın yapılabilmesi için, kamulaştırma işlemine esas olacak tasdikli bir projenin olması gerekmektedir. Kamu yararı kararının onaylayan merci büyük enerji ve sulama işlerinde ilgili bakanlıktır. Bakanlıklar veya Bakanlar Kurulu tarafından verilen kamu yararı kararlarının ayrıca onaylanması gerekmemektedir. Ancak, onaylı projenin bulunması zorunludur [20].

1.4.2.2. Kamulaştırma Kararı ve Kamulaştırma Plan Yapımı

Kamulaştırma Kararı; aynı projedeki kamulaştırma işlemi uzun yıllar sürebildiği için, inşaatın ihtiyacı olan ve özellikle ödenek durumuna göre proje kapsamında kamulaştırılacak taşınmazlar için “Kamulaştırma Kararı” alınmalıdır [20].

2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 7. maddesinde; “Kamulaştırmayı yapacak idare, kamulaştırma veya kamulaştırma yoluyla üzerinde irtifak hakkı kurulacak taşınmaz malların yüzölçümünü ve cinsini gösterir ölçekli planını yapar veya yaptırır, kamulaştırılan taşınmaz malın sahiplerini, tapu kaydı yoksa zilyetlerini ve bunların adreslerini, tapu, vergi ve nüfus kayıtları üzerinden veya ayrıca haricen yaptıracığı araştırma ile belgelere bağlamak suretiyle tespit ettirir” denmektedir [20].

İdare kamulaştırma kararı aldıktan sonra taşınmazların bulunduğu Tapu Sicil Müdürlüğü’ndeki ilgili kayıtlara “idari şerh” düşülür. Bu şerh tarihinden sonra kamulaştırma anına kadar olacak değişiklikler ilgili Tapu Sicil Müdürlüğü tarafından şerhi koyan idareye bildirilmek zorundadır. Ancak idari şerh konulduğu tarihten itibaren altı ay içinde, kamulaştırma yapılmaz ise bu şerh Tapu Sicil Müdürlüğü’nce resmen sicilden silinir [20].

1.4.2.3. Kamulaştırmada Kıymet Takdiri

Kıymet takdir komisyonlarını ayrıntılı bir biçimde düzenleyen 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu’nun 10 uncu maddesi, 2001 yılında yürürlüğe giren 4650 sayılı Kanun ile değişikliğe tabi tutularak, kıymet takdir komisyonunun idarenin kendi bünyesinden seçeceği en az üç kişiden oluşacağı belirtilmiştir [27].

Ayrıca yapılacak işin yoğunluğuna göre birden fazla komisyonun kurulmasına imkân tanımıştır. Madde hükmünde, komisyonda yer alacak kişilere ilişkin bir düzenleme getirilmediği gibi, kamulaştırmayı yapan idarenin, örneğin belde belediyesinin veya köy tüzel kişiliğinin, bu komisyonu kendi bünyesi içinden nasıl oluşturacağına ilişkin bir açıklık da bulunmamaktadır [27].

1.4.2.3.1. Kıymet Takdir Komisyonu Çalışmaları

Kamulaştırmada en önemli sorun, taşınmazın gerçek değerinin takdir edilmesidir. 2001 tarihine kadar bu takdir, 2942 sayılı Kanununun 10. maddesinde belirtilen esaslar içerisinde oluşturulan Kıymet Takdir Komisyonlarınca yapılmaktaydı. Ancak 2001 yılında yürürlüğe giren 4650 sayılı kanun gereğince, taşınmazların tahmini kamulaştırma değerinin takdiri idare tarafından kurulan ve en az üç kişiden oluşan Kıymet Takdir Komisyonlarınca 11. maddede belirtilen esaslar göz önüne alınarak yapılması zorunlu hale gelmiştir [20].

DSİ, kamulaştırma işlemlerinde taşınmazların değerlendirilmesini Kıymet Takdir Komisyonları marifeti ile yapmakta olup komisyonlar bu görevlerini yerine getirirken resmi kurum ve kuruluşlardan sağlanan verilerin yanı sıra yapılan etütlerden önemli oranda faydalanmaktadır. Kamulaştırılacak taşınmazların bulunduğu yere gidilmeden önce Kıymet Takdir Komisyonu üyelerince söz konusu sahanın haritası elde edilir. Ayrıca gölet yeri ve rezervuar sahası kamulaştırmalarında, göl sahasını kapsayan 1/10 000 ve daha büyük ölçekli, kadastro parsellerini topluca gösteren genel bir planın temin edilmesi gerekir [20].

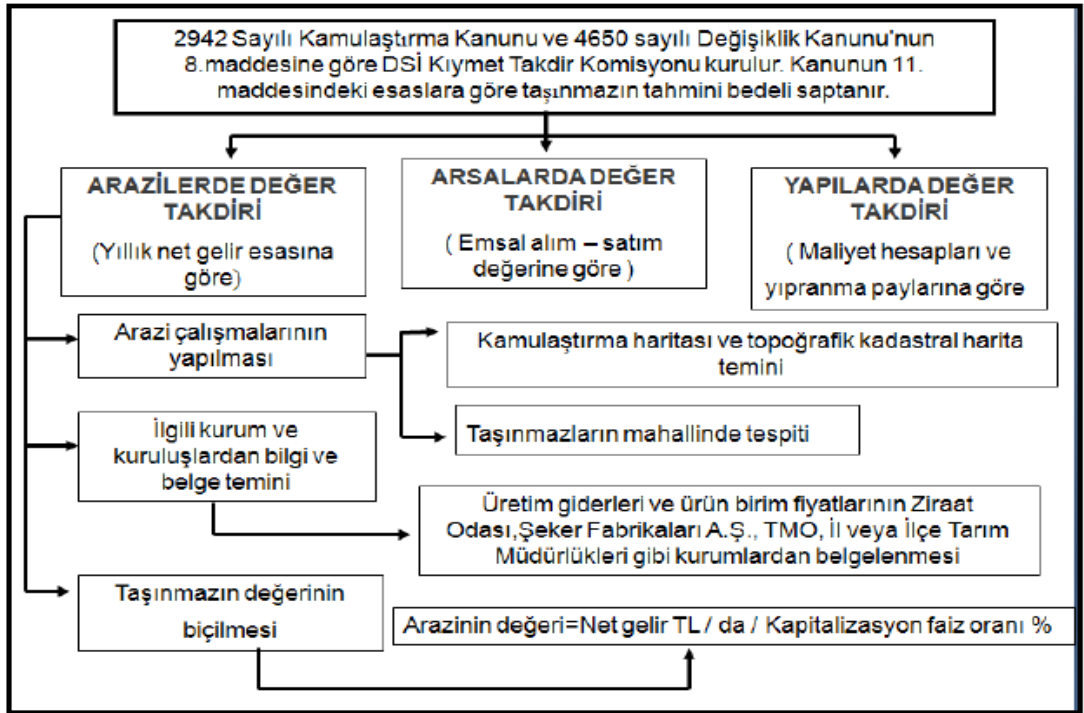
Kıymet takdiri çalışmaları esnasında, Tarım İl Müdürlüğü'nden ürün verimleri ve birim fiyatları ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca yayınlanan Yapı Yaklaşım Birim Maliyetleri dikkate alınarak değerler tespit edilir.

Arazi çalışmalarında yapılacak ilk iş, kamulaştırma sahasının incelenmesidir. İnceleme esnasında, arazilerin o andaki fiziksel ve topografik özellikleri haritaya işlenmelidir. Bu özellikler, sulu, kuru, taban, yamaç (% 6'dan fazla meyilli araziler), yapı bilgileri ve bunların yanı sıra taşınmazlardaki mahsul ve mütemmim cüz bilgileridir. Sulu, kuru, taban ve yamaç ayrımı yaparken dikkat edilecek en önemli nokta, gruplar arasındaki sınırların çok doğru geçirilmesidir. Kamulaştırmada arazinin hali hazırdaki durumu söz konusudur. Eğer her ne şekilde olursa olsun sulama yapılarak bir tarım faaliyeti varsa bu arazi sulu arazidir. Sulama yok ise, kuru arazi, tapuda mera kapsamında ise mera, orman arazisi sınırları içinde ise orman arazisi olarak durumu belirlenir [20].

Arazide kıymet takdir komisyonunca tespit edilen veriler, bilgi toplama föylerinde (Ek-1) toplanarak, tespit esnasında var olan taşınmazın malikine veya köy muhtarına imzalatılır [20].

Yapılan bu çalışmaların ardından 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 11. maddesinde belirtilen ve Şekil 2'de yer alan bilgi ve belgeler bağlamında kıymet takdir komisyonu raporunu hazırlar (Ek-2) ve raporlar uzlaşma komisyonuna sunulur [5].

Kamulaştırmayı yapan kurum, Kıymet Takdir Komisyonunca tespit edilen tahmini bedeli belirtmeksizin, kamulaştırılması kararlaştırılan taşınmaz mal, kaynak veya bunlar üzerindeki irtifak hakkı bedelinin peşin veya taksitle ödenmesi suretiyle ve anlaşma yoluyla satın almak istediğini resmi iadeli taahhütlü bir yazı ile malike veya yetkili temsilcisine bildirir [20].

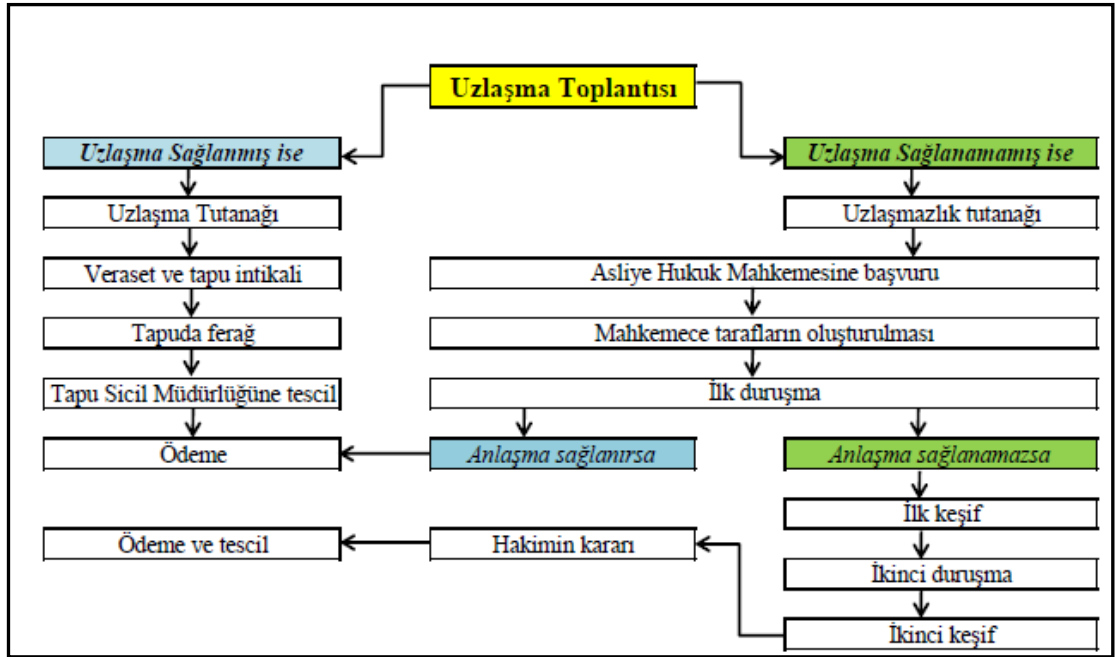

Şekil 2. Taşınmazın tahmini bedelinin saptanması [20]

1.4.2.3.2. Uzlaşma Komisyonu Çalışmaları

Uzlaşma Komisyonu; başkan ve iki üyeden oluşur. Başkan Kamulaştırma Şube Müdürü olup üyeler harita ve ziraat mühendisi olabilir [5].

Taşınmaz sahiplerinin duyuru yazılarını aldığı tarihten itibaren 15 gün içerisinde kamulaştırmaya konu taşınmaz malı anlaşarak satma isteğini uzlaşma komisyonuna sunarlar. Komisyon görüşme gününü ve yerini tespit ederek taşınmaz sahiplerine bildirir. Uzlaşma Komisyonu uzlaşma esnasında ve sonrasında Şekil 3’de yer alan adımları izler [20].

Şekil 3. Uzlaşma toplantı aşamaları

Tebliğ yazısında belirtilen yer ve saatte vatandaşlarla toplantı yapılır. Toplantıda hangi vatandaşın hangi taşınmaz üzerinde ne kadar ücret alacağı bildirilir. Anlaşmanın olması halinde, anlaşma tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren en geç 45 gün içerisinde tutanakta belirtilen bedel ödemeye hazır hale getirilerek, bu durum taşınmaz sahiplerine bildirilir ve tapuda ferağ vermesi istenir. Tapuya yazılan talep yazısı üzerine, malik tapuda ferağ vermesi halinde kamulaştırma bedelinden hissesine düşen miktarı kendisine ödenir [20].

Anlaşmanın olmaması durumunda ise toplanan bilgi ve belgelerle birlikte kıymet takdir komisyonu tutanağını da ekleyerek, tüm evrakları işlem yapılmak üzere ilgili Muhakemat Müdürlüğüne göndererek kamulaştırılacak taşınmazın kamulaştırma bedelinin mahkemece tespiti ile bu taşınmazın hazine adına tescilinin yapılması istenir [20].

Mahkemeden çıkan karar neticesinde vatandaşa kamulaştırma bedeli ödenerek tapuda ferağ işlemi gerçekleştirilir [20].

1.4.2.3.3. Satın Alma Usulü İle Kamulaştırma

Kamulaştırma Kanununun 4650 sayılı Kanunla değişik 8. maddesinde; idareler, tapuda kayıtlı olan taşınmaz mallar hakkında yapacakları kamulaştırmalarda satın alma usulünü öncelikle uygularlar. Satın alma usulü, değişiklikten önce idarelerin takdirine bırakılmışken, değişiklikten sonra, bu usulün öncelikle uygulanması zorunluluğu getirilmiştir. Bu nedenle, kamulaştırmaya geçilmeden önce satın alma yolunun denenmesi, bunun mümkün olmaması halinde kamulaştırma yoluna gidilmesi gerekir [28].

1.4.2.3.4. Trampa Yolu İle Kamulaştırma

Kanunun 8. maddesinde; idarelerin tapuda kayıtlı olan taşınmaz mallar hakkında yapacağı kamulaştırmalarda satın alma usulünü öncelikle uygulamaları esas alınmıştır. İdare, değer takdir komisyonunca tespit edilen tahmini bedeli belirtmeksizin, kamulaştırılması kararlaştırılan taşınmaz mal, kaynak veya bunların üzerindeki irtifak haklarının bedelinin peşin veya pazarlıkla satın almak veya idareye ait bir başka taşınmaz malla trampa yoluyla devralmak istediğini malike bildirir. Taşınmaz mal maliki kamulaştırmaya konu taşınmazı pazarlıkla ve anlaşarak satmak veya trampa isteği ile (15 gün içinde) idareye başvurduğunda idare adına uzlaşma komisyonu tarafından pazarlık görüşmeleri yapılır [28].

Komisyonun önerebileceği en yüksek bedel, daha önce kıymet takdir komisyonunca tespit edilen bedeldir. Uzlaşma komisyonu ile taşınmaz mal maliki veya temsilcisi arasında yapılan görüşmelerde satın alma bedelinde trampada anlaşma sağlanırsa, yapılan anlaşmaya ilişkin bir tutanak düzenlenir; anlaşma konusu taşınmaz malın tüm hukuki ve fiili nitelikleri ile kamulaştırma bedeli de tutanakta belirtilir [29]. Bu madde uyarınca satın alınan veya trampa edilen taşınmaz mal, kaynak veya irtifak hakkı, sahibinden kamulaştırma yoluyla alınmış sayılır ve bu şekilde yapılan kamulaştırmaya veya bedelin tespitine karşı itiraz davaları açılmaz. Anlaşma olmaması halinde Kanunun 10. maddesine göre işlem yapılır.

1.4.2.3.5. Bina, Altyapı ve Arsalarda Uygulanacak Kıymet Takdiri

Bina ve altyapının kıymet takdiri için, maliyet yaklaşımı kullanılır. Bu metot aynı zamanda tesis aşamasında sabit tesislerin ve zarar-zıyan tazmininde kullanılan bir kriterdir [5].

Maliyet yaklaşımında uygulanan işlem; doğrudan kıyaslama yaklaşımıdır. Söz konusu bu yaklaşımda, bir malın fiyatının, alıcının benzer özellikteki bir mal için ne kadar ödeyeceği ile belirleneceği temeline dayanmaktadır. İki malı kıyaslayabilmek için, bu malların benzer özelliklerinin bulunması ve durumlarının benzer olması gerekmektedir [5].

Ayrıca, bu yaklaşımı kullanabilmek için, söz konusu malla ilgili serbest piyasa koşullarının belirlenmesi gereklidir. Tarımsal taşınmazların alım satımında bu koşulların sağlanması güçtür. Alım-satım işleri seyrek olduğu için serbest piyasa koşulları oluşmamaktadır. Dolayısıyla tarımsal araziler için bu metot uygun değildir [5].

Arazi üzerindeki yapının bir benzeri ile değiştirilmesi durumunda oluşacak maliyetin belirlenmesinde; her yıl Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından ilan edilen yapı birim fiyatları kullanılmaktadır. Birim fiyatı olmayan özel imalat yapılarında ise birim fiyat analizi esas alınmaktadır [5].

Kıymet takdiri esnasında, fiziksel yıpranma, fonksiyonel ve ekonomik olarak eskimenin bedelden düşülmesinde, Emlak Vergisine Matrah Olacak Vergi Değerlerine İlişkin Tüzükte belirlenen yıpranma payı dikkate alınır [5].

1.4.2.3.6. Tarım Arazilerinin Kıymet Takdiri

Tarım arazilerinin kıymet takdiri, net gelir yaklaşımı kullanılarak yapılır. Net gelir yaklaşımı, arazinin koşulları ile ilgili bir değişiklik olmadığı durumda, kullanımından elde edilen gelirdir. Kıymet takdir komisyonu, görüşmeler ve piyasa araştırması yaparak tarımsal alanlardan elde edilen yıllık ortalama net gelirleri tespit eder [5].

Yıllık ortalama net gelirin ortalama piyasa fiyatı, kapitalizasyon oranını verir. Kapitalizasyon oranının, kamulaştırılan alandaki gerçek piyasa fiyatlarına dayalı

olması nedeniyle bu oran, kamulaştırılacak tarım arazilerinin tam ikame bedelini vermektedir. Tarımsal arazinin kıymet takdiri, kamulaştırılacak arazinin net gelirinin kapitalizasyonuna dayanmaktadır [5].

Kapitalizasyon faiz oranını olumlu etkileyerek faiz oranının azalmasına neden olan faktörler; kente ve kasabaya yakın olma, kent veya kasaba nüfusunun fazlalığı, ulaşım yollarına yakınlık ve ulaşım kolaylığı, iyi sağlık koşulları, binaların iyiliği, arazinin tek bir parçadan oluşması, toprağın biçiminin düzgün olması, mülk güvenliğinin olması, serbestçe alınıp satılabilmesi, toprak sahibinin can güvenliğinin olması, araziden kadastro geçmiş olması, münavebenin kolaylıkla değiştirilebilmesi, sulu ise sulama kolaylığı ve arazinin küçüklüğü şeklinde sıralanabilir [5].

Arazi kapitalizasyon faiz oranı, genel olarak diğer yatırımların (Banka kredileri, banka mevduatları, şirket ve Devlet tahvilleri, hisse senetleri vs.) faiz oranlarına göre düşüktür. Bunun nedeni arazinin güvenilir ve rizikosu az bir yatırım olmasıdır. Arazi yalnızca bir yatırım değil aynı zamanda bir iş yeri ve iş gücü istihdam kaynağıdır.

1.4.3. Kamulaştırma Uygulamalarının Değerlendirilmesi

1924 ve 1961 Anayasalarında kamulaştırmalar emlak beyanı değeri üzerinden yapılmaktaydı. 1924 ve 1961 Anayasalarında ödenecek bedelin gerçek(rayıç) bedel üzerinden olacağı belirtilmiştir. 61 Anayasasında 1971 yılında yapılan değişiklikle vergi bildirim değeri esas alınmıştır. Eğer vergi bildirim değeri yoksa gerçek değer üzerinden ödeme yapılmıştır. Yani vergi bildirimde bulunanlar bir nevi cezalandırılmıştır. Ancak 1977 'de Anayasa Mahkemesi bu hükmü iptal etmiş ve gerçek değeri esas almıştır.

Anayasa'nın 46. Maddesinin d bendinde "Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir" denilmektedir [20].

Kısacası; kamulaştırmanın kamu yararına dayanması ve peşin olarak ödenmesi hükümlerini içerir. 8.11.1983 tarih ve 18215 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak

yürürlüğe giren 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu 18 yıl uygulanmış ve 5.5.2001 tarih ve 24393 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 4650 Sayılı Değişiklik Kanunu ile bazı değişikliklere uğramıştır. Kamulaştırmanın geçerli olabilmesi için aşağıdaki koşullara kesinlikle uyulmalıdır;

Kamulaştırmanın geçerli olabilmesi için aşağıdaki koşullara kesinlikle uyulmalıdır [20]:

- a. Kamulaştırmayı yapacak idare, görevli ve yetkili olmalıdır.
- b. Kamulaştırma bir kamu hizmetinin görülmesi için yapılmalıdır.
- c. Kamulaştırma işlemi taşınmaz malın veya kaynağın idareye geçmesi için yapılmalıdır.
- d. Kamulaştırma, Kamulaştırma Kanunu'na ve ilgili mevzuata uygun olarak yapılmalıdır.
- e. Kamulaştırma bedeli kanunda belirtilen haller dışında nakden ve peşin olarak ödenmelidir.
- f. Yeterli ödenek ve ödenek emri temin edilmeden kamulaştırma işlemine başlanılamaz.

1.5. Çoruh Nehri Üzerinde Planlanan Barajlar

Bayburt İlindeki Mescit dağlarından doğup Gürcistan'ın Batum İlinden Karadeniz'e dökülen Çoruh Nehri, ülkemizin en hızlı akan Nehri olup, yıllık ortalama 6,3 Milyar m³'lük akış hacmine sahiptir. Çoruh Nehrinin toplam uzunluğu 431 km. olup 410 km'si Ülkemiz sınırları içerisinde iken 21 km'lik kısmı Gürcistan sınırları içerisinde dir. Söz konusu Nehir yılda 5,8 milyon m³ rusubat taşımaktadır. Ayrıca, Çoruh havzası, Türkiye'de en fazla erozyona maruz kalan havzalardan biridir [30].

Türkiye'nin en yağışlı bölgesi olan Karadeniz Bölgesinin doğu bölümünde yer alan ve üzerine bir dizi baraj ve hidroelektrik santralin kurulacağı Çoruh Nehri, Türkiye'nin 26 hidrolojik havzasından en önemlilerinden bir tanesidir (Şekil 4) [30].

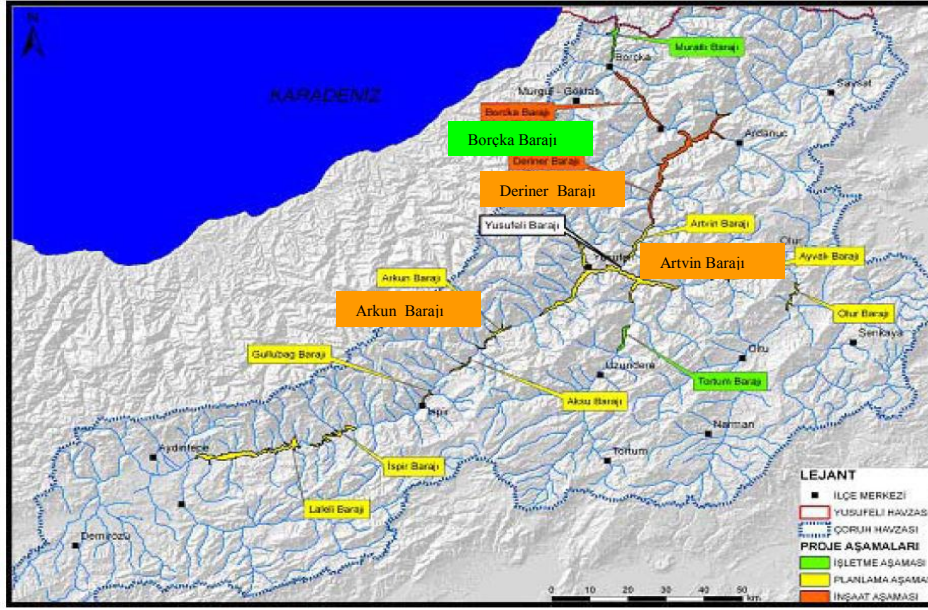
Şekil 4. DSİ verilerine göre ülkemizdeki havzaların dağılışı [7]

Söz konusu havzada, Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (EİE) çalışmaları 1938 yılında akım ölçümleriyle başlamıştır [31]. Ardından, 1962 yılında Çoruh Vadisi üzerinde başlattığı etüt çalışmaları neticesinde, Çoruh Vadisi üzerinde, ana kol üzerinde 10 adet Baraj ve yan kollar üzerinde 27 adet Baraj ve Nehir tipi HES tesisleri olmak üzere toplam 37 adet tesis yapılması planlanmıştır (Tablo 6) [30].

Tablo 6. Çoruh Nehri üzerinde plânlanan Barajlar ve HES'lerin listesi

Çoruh Nehri Ana Kol üzerindeki Tesisler	Muratlı Barajı ve HES Borçka Barajı ve HES Deriner Barajı ve HES Artvin Barajı ve HES Yusufeli Barajı ve HES	Arkun Barajı ve HES Aksu Barajı ve HES Güllübağ Barajı ve HES İspir Barajı ve HES Laleli Barajı ve HES
Çoruh Nehri Yan Kolu üzerindeki Tesisler	Altıparmak Barajı ve HES Olur Barajı ve HES Ayvalı Barajı ve HES	Bayram Barajı ve HES Bağlık Barajı ve HES
Çoruh Havzası Nehir Tipi Santral Projeleri	Çayaşan Regülâtörü ve HES Tortum-I Regülâtörü ve HES Tortum-II Regülâtörü ve HES Ardıçlı Regülâtörü ve HES Çayırözü Regülâtörü ve HES Özlüce Regülâtörü ve HES Yedigöl Regülâtörü ve HES Aksu Regülâtörü ve HES Sırakonaklar Regülâtörü ve HES Öğdem Regülâtörü ve HES İkizkavak Regülâtörü ve HES Ardanuç Regülâtörü ve HES	Meydancık Regülâtörü ve HES Şavşat Regülâtörü ve HES Erenler Regülâtörü ve HES Aydın Regülâtörü ve HES Dipçin Regülâtörü ve HES Kızıl Regülâtörü ve HES Kocaklar Regülâtörü ve HES Şehir Regülâtörü ve HES Tapsur ve Tünkeş Regülâtörü ve HES

Çoruh Nehri'nin ana kolu üzerinde Laleli Barajı ile başlayıp Muratlı Barajı ile sonlanan toplam 10 adet baraj projesinin (Şekil 5) planlanan toplam kurulu gücü 2536 MW ve yıllık ortalama enerjisi ise 8,32 milyar kWh'tir [32].

Şekil 5. Çoruh Nehri üzerinde plânlanan barajlar ve HES tesisleri [5]

Çoruh Nehri ana kolu üzerinde planlanan 10 barajdan, 2010 yılı Aralık ayı itibariyle Muratlı Barajı ve Borçka Barajı olmak üzere 2 tanesi tamamlanarak üretime başlamıştır. Deriner barajı çalışmaları ise yoğun bir şekilde devam etmektedir.

1.5.1. Yapımı Tamamlanan Barajlar

1.5.1.1. Muratlı Barajı ve HES

Borçka Barajı ve HES'in mansabında, Aşağı Çoruh Havzasının üçüncü ve son barajı olan Muratlı Barajı, Artvin İli, Borçka İlçesinin 17,5 km mansabında, Muratlı Köyünün 2 km membasında ve Gürcistan sınırına 100 m mesafededir. Yıllık ortalama akımı 6 060 milyon m³ olup, yağış alanı 19 748 km²'dir. Gövdesi ön yüzü asfalt kaplama kaya dolgu olan barajın, temelden yüksekliği 49,00 m'dir. Geçirimsizliğin baraj gövdesi ön yüzünün asfalt kaplanması ile sağlandığı bu baraj, günümüz itibariyle bu uygulamanın ülkemizdeki ilk ve tek uygulamasıdır (Şekil 6) [1].

Şekil 6. Muratlı Barajına ait bir görünüm

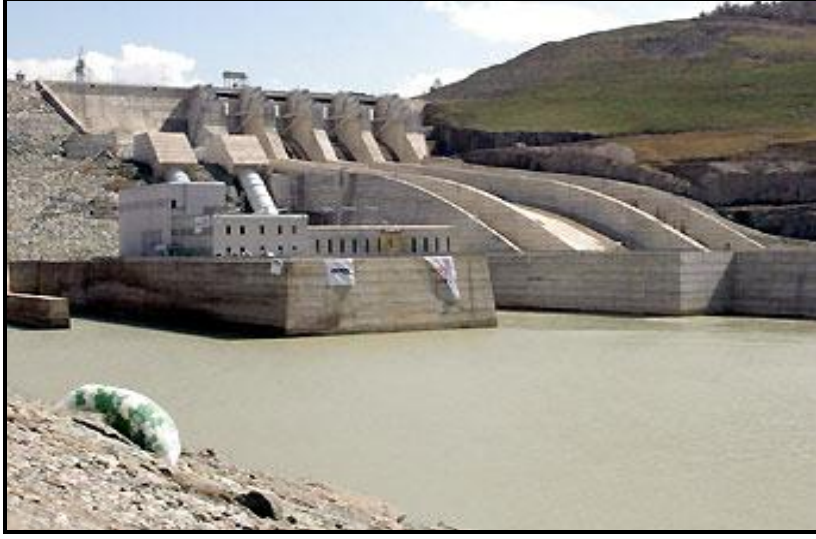
Kurulu gücü 115,00 MW olup, 37,00 m brüt düşü ile yıllık toplam enerji 444,12 milyon kWh'dir. Muratlı Barajı'nda 14.03.2005 tarihinde su tutulmaya başlanmış ve 28.03.2005 tarihinde ilk enerji üretimi gerçekleştirilmiştir. 29.06.2005 tarihinde ise resmi açılışı yapılmıştır. Muratlı barajında ilk üretime başlanan tarihten 2007 yılı itibariyle toplam 1,06 milyar kWh enerji üretilmiş 63 443 400 \$ katkı sağlamıştır.

Muratlı Barajından; Aralık, Karşıköy, Muratlı, Örucüler, Çavuşlu olmak üzere 5 köy ve Borçka Merkez etkilenmiştir. Bu proje kapsamında 1110 parsel yani 2226 m² alan kamulaştırılmış ve 73.907.696,80 TL kamulaştırma bedeli ödenmiştir.

Baraj bir yıllık üretimi ile yapımı süresince harcanan kamulaştırma bedelini finanse etmiştir.

1.5.1.2. Borçka Barajı ve HES

Deriner Barajı ve HES'in mansabında, Aşağı Çoruh Havzasının ikinci barajı olan Borçka Barajı, Artvin İli, Borçka İlçesinin 2,5 km membasındadır. Yıllık ortalama akımı 5 660 milyon m³ olup, yağış alanı 19 255 km²'dir. Gövdesi merkezi kil çekirdekli zonlu dolgu olan barajın, temelden yüksekliği 146,00 m'dir (Şekil 7) [5].

Şekil 7. Borçka Barajına ait bir görünüm

Kurulu gücü 300,00 MW olup, 89,00 m brüt düşü ile yıllık toplam 1.039,00 GWh enerji üretilmesi planlanmaktadır. Borçka Barajı 1. aşama su tutması 23.10.2006 tarihinde, 2. aşama su tutması 01.12.2006 tarihinde gerçekleşmiş olup sistem deneme çalışmalarına başlanmıştır. 08.04.2007 tarihinde resmi açılış töreni yapılmıştır. Barajda Şubat 2008 sonu itibariyle 1.ünitde 570 804 MWh, 2. ünitde 64 144 MWh olmak üzere toplam 634 948 MWh enerji üretilmiştir [5].

Borçka Barajından; Erenler, Sülüklü, Ormanlı, Sümbüllü, Seyitler, Fıstıklı, Tütüncüler, Ambarlı, İbrikli, Adagül, Avcılar, Erenköy olmak üzere 12 köy, 1 mahalle (Çayağzı) ve Borçka Merkez etkilenmiştir. Bu proje kapsamında 1145 parsel yani 2.524.654,8 m² (2524,7 dönüm) alan kamulaştırılmış ve 120.443.993,43 TL kamulaştırma bedeli ödenmiştir.

Baraj, bir yıllık üretimi ile yapımı sürecinde harcanan kamulaştırma bedelini finanse etmiştir [1].

1.5.2. İnşa Halinde Olan Barajlar

1.5.2.1. Deriner Barajı ve HES

Deriner Barajı ve Hidroelektrik Santrali Türkiye'nin kuzeydoğusunda bulunan Doğu Karadeniz Bölgesi sınırları içerisinde Çoruh Nehri üzerinde ve Artvin İl Merkezini Erzurum İl Merkezine bağlayan Devlet Karayolu üzerindeki köprü'nün 5 km

membasındadır. Çoruh projesindeki barajlar mansaptan membaya doğru sıralandığında 3. sıradaki barajımızdır. Çoruh Nehri üzerindeki ilk kilit baraj olan Deriner Barajı Çift Eğrilikli Beton Kemer Barajlar arasında Türkiye'nin birinci Dünya'nın üçüncü büyük barajı olacaktır. Dünyanın en yüksek beton kemer barajı İsviçre'de bulunan Grand Dixence Dam and HEPP temelden yüksekliği 285 m ve 6 milyon m³ gövde hacmine sahiptir [5].

Bu proje kapsamında 8078 parcel kamulaştırılmış ve 184.129,119 TL kamulaştırma bedeli ödenmiştir [5].

Şekil 8. Deriner Barajına ait bir görünüm

1.5.2.2. Artvin Barajı ve HES

Yusufeli Barajı ve HES'in mansabında yapımına başlanan ve Orta Çoruh Havzasının son barajı olan Artvin Barajı, Artvin İli, Yusufeli İlçesinin 30 km ve Çoruh Nehrinin büyük kollarından biri olan Oltu Çayı birleşiminin 20 km mansabındadır. Yıllık ortalama akımı 3 837 milyon m³ olup, yağış alanı 15 540 km² 'dir. Gövdesi beton ağırlıklı kemer olan barajın, temelden yüksekliği 180,00 m'dir. Kurulu gücü 332,00 MW olup, 116,20 m brüt düşü ile yıllık toplam 1 026,00 GWh enerji üretilmesi planlanmaktadır [5].

2010 yılında yapımına başlanmıştır.

Artvin Barajından; Alanbaşı, Bostancı, Küplüce, Morkaya, Pamukçular, Öğdem, Altunkaya, Avcılar, Tarakçılar, Esenyaka, Demirkent olmak üzere 11 köy etkilenmektedir.

1.5.2.3. Arkun Barajı ve HES

Aksu Barajı ve HES'in mansabında yapılması planlanan ve Yukarı Çoruh Havzasının beşinci ve son barajı olan Arkun Barajının gövdesi, Erzurum İli sınırları dâhilinde Çoruh Nehrinin 811 m kotunda olup, HES yapısı Artvin İli sınırlarındadır. Yıllık ortalama akımı 1 743,56 milyon m³ olup, yağış alanı 6 853 km²'dir. Gövdesi zonlu toprak dolgu olan barajın, temelden yüksekliği 188,00 m'dir (Şekil 9). Kurulu gücü 222,00 MW olup, 225 m brüt düşü ile yıllık toplam 788,00 GWh enerji üretilmesi planlanmaktadır [5].

Baraj inşaatına 25.05.2009 yılında başlanmış olup 11.01.2014 tarihinde bitirilmesi planlanmaktadır.

Şekil 9. Arkun Barajı gövde inşaatına ait bir görünüm

1.5.3. Planlanan Barajlar

Çoruh Nehri ana kolu üzerindeki barajlardan; Yusufeli Barajı ve HES, Aksu Barajı ve HES, Güllübağ Barajı ve HES, İspir Barajı ve HES ile Laleli Barajı ve HES planlama aşamasındadır.

Yusufeli Barajı ve HES, tamamlandığında temelden 270 m yüksekliği ile dünyanın en yüksek kaya dolgu barajlarından biri olacaktır. Yusufeli Projesi ile 33 km²'lik bir baraj gölü oluşacaktır. Gövdesi kaya dolgu olan Aksu Barajı ve HES'in ise temelden yüksekliği 155,00 m'dir. Bir diğer planlanan baraj Güllübağ barajının gövdesi beton ince kemer şeklindedir ve temelden 80,00 m yükseklikindedir. Gövdesi kaya dolgu olan İspir Barajının ise, temelden yüksekliği 105,00 m'dir. Planlama aşamasındaki son

baraj olan Laleli Barajının gövdesi kaya dolgu şeklinde olup temelden yüksekliği 127,50 m'dir [5].

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Bu tez çalışmasının ana materyalini, Artvin ili Çoruh Nehri üzerinde yapımına 1998 yılında başlanan ve 2011 yılında tamamlanması planlanan Deriner barajının etkilediği yerleşim alanları (köyler) oluşturmaktadır. Bu kapsamda 3 ilçede yer alan toplam 30 köyün söz konusu baraj projesinden etkileneceği belirlenmiştir. Bu köylerden bazıları kısmen, bazıları ise tamamen Deriner Barajı suları altında kalacaktır. Tez süresinin kısıtlı olması, Deriner barajından etkilenecek köy sayısının fazla olması, kamulaştırma çalışmalarının 1998 yılında başlaması (yaklaşık 10 yıl önce) ve kamulaştırması tamamlanan köy halkının göç etmesi veya bu kişilere ulaşılamaması nedenlerinden ötürü bir pilot köy seçilerek çalışma yapılması planlanmıştır. Çalışma yapılacak alan seçilirken, söz konusu olan bu köylerden (Tablo 7), kamulaştırma çalışmalarının başlama ve gerçekleştirilme zamanıyla tez zamanının çakışması ve özellikle benzerleri içinde en yoğun nüfus ve kamulaştırılan parselle sahip olması kriterleri dikkate alınarak Zeytinlik Köyü örnek olarak seçilmiştir. Zeytinlik Köyü, aynı zamanda tamamı Deriner Barajı suları altında kalacak olan 3 köyden de (Zeytinlik, Oruçlu ve Salkımlı) biridir.

Tablo 7. Deriner Barajı suları altında kalan köylerin kamulaştırma tarihi ve parsel dağılımı

İlçe	Köy	Kamulaştırma Tarihi	Kamulaştırılan Parsel Sayısı	İlçe	Köy	Kamulaştırma Tarihi	Kamulaştırılan Parsel Sayısı
Merkez	Zeytinlik	2009	1080	Merkez	Seyitler	1999-2000	60
Merkez	Köseler	2001	133	Merkez	Şehitlik	2002	9
Merkez	Oruçlu	2008	1335	Merkez	Sarıbudak	2007-2009	302
Merkez	Okumuşlar	-	0	Ardanuç	Soğanlı	2000-2010	291
Merkez	Ballüzüm	2007	4	Ardanuç	Ferhatlı	2007-2011	101
Merkez	Çimenli	2003-2010	113	Ardanuç	Naldöken	2010	2
Merkez	Aşağımaden	2007-2010	29	Ardanuç	Gümüşhane	2002	165
Merkez	Kalburlu	1999-2003	782	Ardanuç	Gökçeköy	2002-2010	117
Merkez	Dikmenli	2009-2010	265	Ardanuç	Avcılar	2002-2011	391
Merkez	Bağcılar	2009-2010	20	Yusufeli	Narlık	2007	765
Merkez	Sakalar	2003-2010	129	Yusufeli	Yarbaşı	2007-2010	425
Merkez	Dokuzoğul	2007-2010	210	Yusufeli	Yağcılar	2007-2010	134
Merkez	Salkımlı	1997-1999	407	Yusufeli	Zeytincik	2008-2010	148
Merkez	Derinköy	2008-2010	180	Yusufeli	Cevizlik	2007	218
Merkez	Hamamlı	1998	145	Yusufeli	Çağlayan	2008-2010	118

Deriner Barajı Projesinden etkilenen köylerden 18'i Artvin Merkez İlçesine, 6'sı Ardanuç İlçesine ve 6'sı da Yusufeli İlçesine bağlıdır. 30 köyden toplam 8078 parsel (4715,7 dönüm) kamulaştırılmış ve 184.129,119 TL kamulaştırma bedeli ödenmiştir.

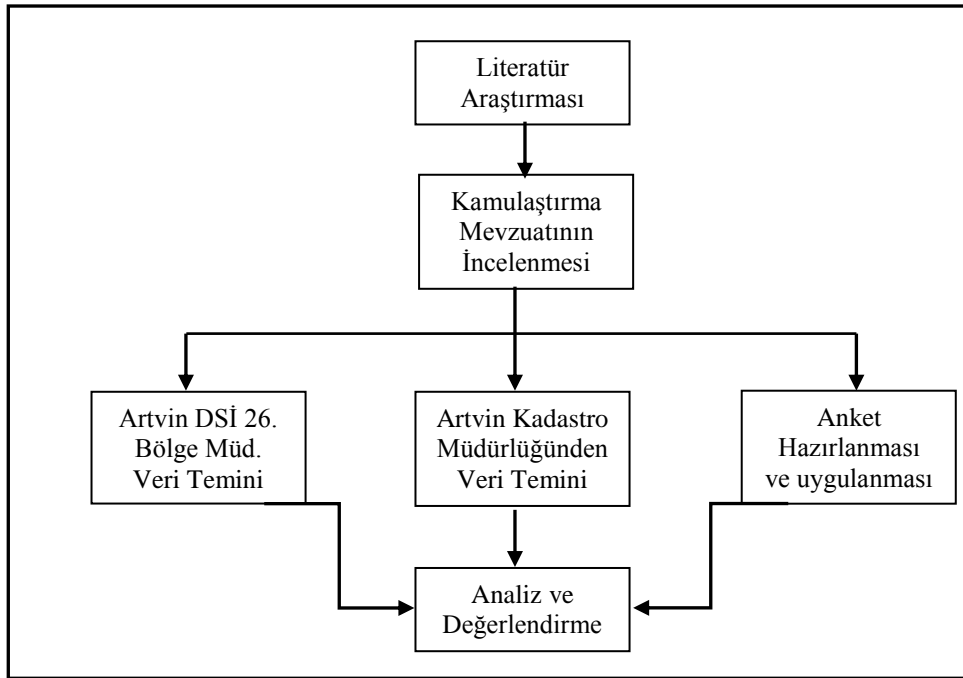
Çoruh Nehri üzerinde gerçekleştirilen barajlar ve özellikle Deriner Barajı hakkında Artvin DSİ Çoruh Projeleri 26. Bölge Müdürlüğü'nden temin edilen teknik bilgiler ile kamulaştırmaya ait bilgi ve belgelerin yanı sıra Artvin Kadastro Müdürlüğü'nden alınan kadastral altlıklar ve kamulaştırılan taşınmaz mallara ait bilgiler bu çalışmanın diğer materyallerini oluşturmaktadır. Ayrıca, Zeytinlik Köyü muhtarı ile yapılan birebir görüşmeler ve neticesinde elde edilen bilgi ve belgelerle birlikte köyde yaşayan vatandaşlara yönelik gerçekleştirilen anket uygulaması (Ek-3) sonucunda elde edilen verilerden de bu çalışmada yararlanılmıştır.

2.2. Yöntem

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde izlenen yöntem ve temel adımlar (Şekil 10) aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

- a. Konuyla ilgili literatür araştırması,
- b. Kamulaştırma uygulamaları ile ilgili mevzuatın ve kurumsal yapının incelenmesi,
- c. Artvin DSİ Çoruh Projeleri 26. Bölge Müdürlüğü'nden söz konusu barajların yapımı ile ilgili teknik bilgiler ile kamulaştırmaya ait veriler ve barajların etki alanlarına ait verilerin alınması,
- d. Artvin Kadastro Müdürlüğü'nden kamulaştırılan taşınmaz malların kadastral durumlarının temini,
- e. Toplanan veriler ışığında kamulaştırmaya tabi tutulan alanlara dair detaylı bilgilerin (parsel büyüklükleri, nitelikleri, malik durumu, hisse durumu, alan kullanımları gibi) oluşturulması,

- f. Araştırma alanı olarak belirlenen Zeytinlik Köyünün kamulaştırma sürecinde sosyal ve ekonomik açılardan nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmak amacıyla 16 sorudan oluşan anket (Ek-3) hazırlanması,
- g. Hazırlanan bu anketin, köyde yaşayan ve bu süreçten doğrudan etkilenen her bir ailedeki bir temsilciye uygulanması (köyde ikamet eden 121 aileden 85 aile temsilcisine başka bir ifadeyle % 70'ine ulaşılmıştır) ve elde edilen verilerin analiz edilerek tablo ve grafikler şeklinde değerlendirilmesi,
- h. Ankete ek olarak Zeytinlik Köyü muhtarı ile birebir görüşülerek kamulaştırma sürecinde yaşanan olumlu ve olumsuz etmenler hakkında bilgi alınması,
- i. Tüm bu bilgiler ışığında barajlar nedeniyle yapılan kamulaştırma çalışmaları neticesinde oluşan olumsuzlukların en aza indirilmesi hususunda bazı önerilerde bulunulması.

Şekil 10. Araştırmada izlenen temel adımlar

2.3. Çalışma Alanının Tanıtımı

2.3.1. Artvin İli

Artvin ili, ülkenin kuzeydoğu kesiminde Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz bölümünde yer almaktadır. İl toprakları, 40° 35' ve 41° 32' kuzey enlemleri ile 41° 07' ve 42° 26' doğu boylamları arasında yer alır [33]. 7367 km² yüzölçümü ile Türkiye'nin % 0,96'sını kaplar. Artvin'in kuzeydoğusu, Gürcistan ile devlet sınırını oluşturur. Doğusunda Ardahan, güney ve güneybatısında Erzurum, batısında Rize illeri bulunan Artvin'in kuzeybatısında 34 km'lik Karadeniz kıyısı mevcuttur [34].

Artvin'de iklimin karakteristiği, kışların ılık, yazların sıcak oluşudur. Çoruh Nehri ve Cankurtaran Geçidi'nden gelen nemli hava ile hem Karadeniz'in etkisi altında bulunmakta hem de yüksek bir arazi yapısına sahip olduğu için sık sık yağış görmekte ve sis oluşmaktadır [14].

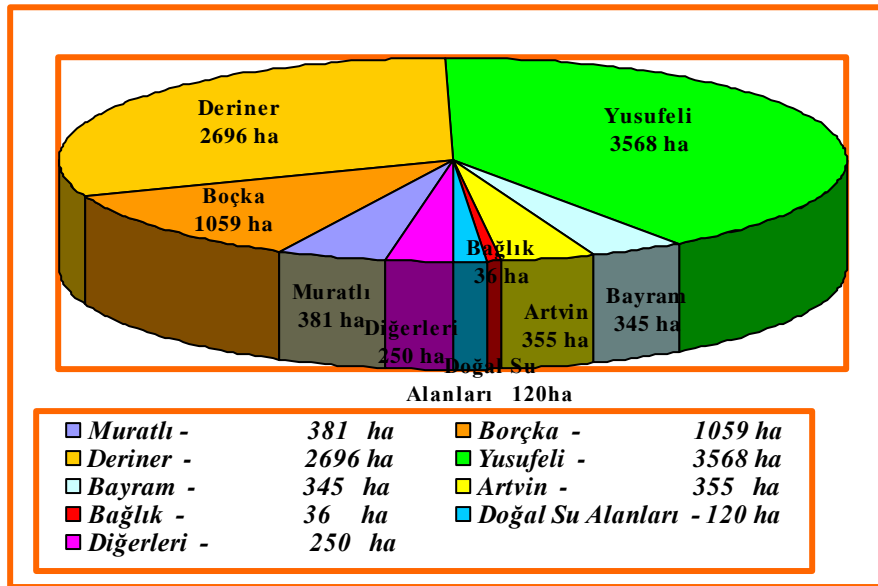
İlginç topografyası ile dikkat çeken Artvin ilinde, arazi varlığı genellikle yüksek dağ yamaçlarında orman arazilerinin açılması yoluyla elde edilmiştir. Sahil bölgelerinde ve mikro klima ikliminin hâkim olduğu Çoruh Vadisi boyunca taban araziler bulunmakla beraber, genellikle kırık bir yapı sergilemektedir. Bölge genel olarak dağlık ve oldukça eğimli bir topografyaya sahiptir. Karadeniz kıyısına paralel olarak uzanan Doğu Karadeniz dağlarının İl içindeki uzantıları Kaçkar, Altıparmak, Kükürtlü, İskaristi dağları adıyla sınıra kadar uzanmaktadır. Artvin kent merkezi de yamaç üzerine konumlanmıştır ve 605 m (175 m-780 m) kot farkına sahiptir [39].

Artvin ilinde, orman arazisi olarak nitelendirilen ve kereste ve diğer orman ürünleri üretimine elverişli 390 453 ha'lık alan bulunmaktadır. Bu alan ilin tüm alanının %53'üne karşılık gelmektedir. İlde sahil bölgesinden uzaklaştıkça kereste üretimine elverişli olmayan, ancak bodur ağaç ve çalılardan ibaret olan ve fundalık olarak nitelendirilen arazilerin miktarı oldukça artmaktadır (Tablo 8) [33].

Tablo 8. İlin arazi varlığının kullanım durumuna göre dağılımı

Arazi Kullanım Durumu	Alan (ha)	Oran (%)
Orman ve funda	390453	53,00
Çayır - mera	130810	17,7
Ekili tarım alanı	32019	4,3
Tarım dışı	180945	24,7
Yerleşim alanı	2376	0,3
Su yüzeyleri	95	0,0
Toplam	736700	100

Artvin'deki mevcut su yüzey alanı 95 ha olup bu değer barajların yapımıyla birlikte 8810 ha olması yani 91,73 kat bir artış olması beklenmektedir (Şekil 11).

Şekil 11. Barajlar bitiminde oluşacak su alanları [5]

İl'de ekili tarım alanı 32019 ha olup tüm arazinin yaklaşık %4,3'üne karşılık gelmektedir. Bu oran, Hakkâri'den sonra en düşük tarım arazisi oranıdır. Bu arazilerin 44 486 ha'lık kısmı kuru tarıma ayrılmıştır. Sulanan araziler 16 375 ha ile %2,2'lik bir orana sahiptir. 8 852 ha tutan bağ ve bahçeler %1,2'lik bir oran teşkil etmektedir. Çay, zeytin ve fındık alanları ilin %2,7'sini oluşturmaktadır. Tarım yapan bu alanların vadi tabanında olması nedeniyle barajlar yüzünden kayda değer bir kısmı sular altında kalacaktır [33].

2.3.2 Artvin İlindeki Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı

Artvin, 1980 yılında yapılan nüfus sayımında 228997 nüfusa sahip iken bu rakam 1985’de 226338’e, 1990’da 212833’e ve 1997 yılında da 187174’e gerilemiştir. İl nüfusu, 2000 yılında 191934’e yükselmiştir. 2007 Aralık ayı itibariyle nüfus 168092’ye, 2010 yılı sonu itibariyle nüfus 164759’a düşmüştür. (Tablo 9) [39].

Tablo 9. Genel Nüfus Sayımlarına göre Türkiye ve Artvin [34–38]

Sayım Yılı	Türkiye		Artvin	
	Nüfus (Bin)	Nüfus Artışı Hızı (%)	Nüfus	Nüfus Artışı Hızı (%)
1927	13648	-	89630	-
1935	16158	21,1	132895	49,2
1940	17821	19,6	153273	28,5
1945	18790	10,6	159328	7,7
1950	20947	21,7	174977	18,7
1955	24065	27,7	176845	2,1
1960	27755	28,5	196301	20,9
1965	31391	24,6	210065	13,5
1970	35606	25,2	225869	14,5
1975	40348	25,0	228026	1,9
1980	44737	20,6	228997	0,8
1985	50664	24,9	226338	-2,3
1990	56473	21,7	212833	-12,3
1997	62866	15,1	187174	-18,3
2000	67804	18,3	191934	-10,3
2008	71517	13,1	166584	-13,2
2009	72561	14,5	165580	-0,04
2010	73722	15,8	164759	-0,8

İlin toplam nüfusu, 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, 191 934 olup, toplam nüfusun % 12,2’si Artvin il merkezinde, % 31,9’u ilçe merkezlerinde, % 55,9’u da köylerde yaşamakta ve il nüfusu Türkiye toplam nüfusunun % 0,3’ünü oluşturmaktadır [34].

Öte yandan, Artvin ilinin 1927’de 89 630 olan toplam nüfusu, 1980 yılına kadar sürekli bir artış, 1980–1997 yılları arasında ise sürekli bir azalış göstermiştir. Buna karşılık, 1997–2000 periyodunda ise il nüfusunda %2,5’lik artış meydana gelmiştir (Tablo 9). Ancak 2008–2009–2010 yıllarında ise barajların yapımından kaynaklanan kamulaştırmalardan dolayı il nüfusunda %14,04’lük bir azalış meydana gelmiştir [40].

Artvin ilinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ilçeler itibariyle değerlendirildiğinde Merkez ilçenin, Türkiye genelinde 872 ilçe içerisinde 90. sırada,

il içerisinde ise birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Yusufeli ilçesi ise il içerisinde son sırada yer alırken, Türkiye genelinde 647. sırada bulunmaktadır. Artvin'in ilçeler itibariyle gelişmişlik sıralaması Tablo 10'da verilmiştir [41].

Tablo 10. İlçeler itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması (2003) [41]

İlçe	Endeks	Gelişmişlik Grubu	872 İlçe İçinde Gelişmişlik Sırası	İl İçinde Gelişmişlik Sırası
Merkez	1,16436	2	90	1
Arhavi	1,03525	2	114	2
Hopa	0,65695	2	162	3
Murgul	0,64686	2	164	4
Borçka	0,07600	3	295	5
Ardanuç	-0,37503	4	524	6
Şavşat	-0,42303	4	555	7
Yusufeli	-0,58818	4	647	8

DPT Müsteşarlığınca 1996 yılında yapılan “illerin sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmalarında” Artvin İli'nin iller sıralamasındaki yeri 76 il içerisinde 46. sırada bulunurken sıralamada Kastamonu, Çorum ve Giresun illerinden sonra; Erzincan, Sivas ve Aksaray illerinden önce yer almaktadır. Artvin İli'nin 8 ilçesi, 22 bucağı, 12 belediyesi ve 310 köyü mevcuttur. İl dâhilinde 310 köyün 298 tanesi orman köyü niteliğindedir. Yani Artvin ilinin köylerinin % 98'i orman köyüdür [41].

İlin ve Çoruh havzasının sosyoekonomik gelişiminin genel bir değerlendirilmesi yapıldığında, bölge Türkiye'nin ortalama geliri en düşük yörelerinden biridir. Her ne kadar Artvin kişi başına 2000 yılı milli gelir hesaplamasında ilk yirmi vilayet arasında görülse de bu milli gelir artışının temelinde yapılmakta olan barajlar olduğundan halkın refah seviyesine bu artışın yansıdığı söylenemez. Düşük gelir dışında bölgenin gelir kaynakları yönünden önemli sorunları vardır. İl sahilinde tek ürün tarımına bağlıdır. İç kesimlerde ise tarım iç tüketime yönelik olarak yapılmaktadır. Çay ve fındıktaki kamuya bağlılık ve kamunun fonksiyonlarında son yıllarda görülen azalma ilde yeni sorunlara neden olacaktır. Tarımda ürün deseninin arttırılması ve yeni alternatiflerin bulunması zorunlu görülmektedir. Sosyoekonomik yapının başka bir özelliği de sahil kesimleri ile iç kesimleri arasında görülen önemli gelir farklılıklarıdır [41].

Bölgenin en önemli kaynakları su ve orman varlığıdır. Bölgenin coğrafi konumu, iklimi ve arazi yapısı uluslar arası platformda büyük önem taşıyan bir akademik bitki tür ve zenginliği yaratmıştır. Bölgenin tarihi ve kültürel mirası ile birlikte sahip olduğu flora ve faunanın bölgede turizmin gelişimi için önemli fırsatlar yarattığı düşünülebilir [41].

Artvin’de yaşam, bölgenin kapalılık özelliği ile biçimlenmektedir. Sanayiden çok el sanatlarının, kentli yaşamdan çok geleneksel, durağan ve kapalı yaşamın görüldüğü İl’de yerel kültür etkilidir. Özellikle kırsal alandan değişik sebeplerle göçüp gelenler, bunun yanında mevsimlik olarak kır ve kentte yaşayan yöre halkının kır kültürünü tamamen terk edemediği görülmektedir. İl’deki memur kesimi ve üniversite öğrencisinin ağırlıklı sayısı, kent merkezindeki toplumsal değişim sürecini hızlandırmaktadır [41].

2.3.3. Deriner Barajı ve HES

Deriner Barajı ve Hidroelektrik Santrali Türkiye’nin kuzeydoğusunda bulunan Doğu Karadeniz Bölgesi sınırları içerisinde Çoruh Nehri üzerinde ve Artvin İl Merkezini Erzurum İl Merkezine bağlayan Devlet Karayolu üzerindeki köprünün 5 km membasındadır. Çoruh projesindeki barajlar mansaptan membaya doğru sıralandığında üçüncü sıradaki barajımızdır. Çoruh Nehri üzerindeki ilk kilit baraj olan Deriner Barajı Çift Eğrilikli Beton Kemer Barajlar arasında Türkiye’nin birinci Dünya’nın üçüncü büyük barajı olacaktır. Dünyanın en yüksek beton kemer barajı İsviçrede bulunan Grand Dixence Dam and HEPP temelden yüksekliği 285 m ve 6 milyon m³ gövde hacmine sahiptir [5].

Deriner Barajının temelden yüksekliği 249 m, uzunluğu 720 m ve genişliği krette 18 m olacak şekilde planlanmıştır. Toplam gövde hacmi 3,4 milyon m³ tür [5].

Francis tipi 4 adet türbini bulunan santralin kurulu gücü 670,00 MW olup, yıllık 2,118 milyar kWh enerji üretilmesi planlanmaktadır. Türbin işletme debileri 90 m³/sn olup 4 ünite birlikte çalıştırıldıklarında 360 m³/sn regüle edilmiş suyu, mansapta bulunan Borçka ve Muratlı Barajlarına göndererek, yılda bu barajlardan da toplam 1 milyar kw/saat enerji üretilmesini temin ederken, Deriner Barajında da

yılda 2,118 milyar kw/saat enerji üretilecektir. Çoruh Nehri üzerinde, tek başına yapılabilir, en büyük ve en fazla üretim kapasitesine sahip tesistir. Deriner Barajının mansabında bulunan Borçka ve Muratlı Barajları kademe barajları olup, Deriner Barajının regüle edilmiş akımı ile projelendirilen enerji üretim seviyelerine ulaşacaklardır [5].

Deriner Barajı ve HES inşaatı nedeniyle 4.715.675,60 m² alan (8078 parsel) kamulaştırılmıştır. Sadece bir köyde (10 parsel) kamulaştırma çalışmaları henüz gerçekleştirilmemiştir (Tablo 11) [5]. Söz konusu köylerden 20 tanesi (%66,6) kamulaştırma çalışmalarından kısmen etkilenirken, 7 tanesi (%23,4) büyük oranda, 3 tanesi (%10) ise tamamen etkilenmektedir.

Deriner Barajının fiili olarak %90'ı tamamlanmış olup barajda 2011 yılı sonu itibariyle su tutulması planlanmaktadır.

Tablo 11. Deriner Barajı ve HES tesisinden dolayı kamulaştırılan köyler ve alansal durumları [5]

İlçe	Köy	Kamulaştırılacak Alan (m ²)	Kamulaştırılan Alan (m ²)	Kamulaştırılması Henüz Tamamlanmayan Alan (m ²)	Kamulaştırılacak Parsel Sayısı	Kamulaştırılan Parsel Sayısı	Kamulaştırılması Henüz Tamamlanmayan Parsel Sayısı
Merkez	Zeytinlik	527.399,32	527.399,32	0,00	1080	1080	0
Merkez	Köseler	95.866,00	95.866,00	0,00	133	133	0
Merkez	Oruçlu	423.000,00	423.000,00	0,00	1335	1335	0
Merkez	Okumuşlar	15.000,00	0,00	15.000,00	10	0	10
Merkez	Ballüzüm	1.850,00	1.850,00	0,00	4	4	0
Merkez	Çimenli	93.908,51	93.908,51	0,00	113	113	0
Merkez	Aşağımaden	17.459,61	17.459,61	0,00	29	29	0
Merkez	Kalburlu	303.653,07	303.653,07	0,00	782	782	0
Merkez	Dikmenli	45.000,00	45.000,00	0,00	265	265	0
Merkez	Bağcılar	25.000,00	25.000,00	0,00	20	20	0
Merkez	Sakalar	75.020,72	75.020,72	0,00	129	129	0
Merkez	Doğuzoğul	50.312,61	50.312,61	0,00	210	210	0
Merkez	Salkımlı	600.161,58	600.161,58	0,00	407	407	0
Merkez	Derinköy	153.000,00	153.000,00	0,00	180	180	0
Merkez	Hamamlı	140.361,07	140.361,07	0,00	145	145	0
Merkez	Seyitler	51.366,00	51.366,00	0,00	60	60	0
Merkez	Şehitlik	22.503,00	22.503,00	0,00	9	9	0
Merkez	Sarıbudak	21.510,76	21.510,76	0,00	148	148	0
Ardanuç	Avcılar	542.780,00	542.780,00	0,00	302	302	0
Ardanuç	Soğanlı	534.181,00	534.181,00	0,00	291	291	0
Ardanuç	Ferhatlı	189.000,00	189.000,00	0,00	101	101	0
Ardanuç	Naldöken	5.000,00	5.000,00	0,00	2	2	0
Ardanuç	Gümüşhane	359.365,60	359.365,60	0,00	165	165	0
Ardanuç	Gökçeköy	193.428,47	193.428,47	0,00	117	117	0
Yusufeli	Zeytincik	71.000,00	71.000,00	0,00	391	391	0
Yusufeli	Narlık	68.033,92	68.033,92	0,00	765	765	0
Yusufeli	Yarbaşı	47.782,54	47.782,54	0,00	425	425	0
Yusufeli	Yağcılar	14.265,91	14.265,91	0,00	134	134	0
Yusufeli	Cevizlik	30.465,91	30.465,91	0,00	218	218	0
Yusufeli	Çağlayan	13.000,00	13.000,00	13.000,00	118	118	0
TOPLAM		4.730.675,60	4.715.675,60	15.000,00	8088	8078	10

2.3.4. Deriner Barajı ve HES Kapsamında Yapılan Yol Çalışmaları

Deriner Barajı çalışmalarının en önemli ve maliyetli adımlarından biri, vadi tabanı boyunca devam eden şehir içi ve şehirlerarası yolların daha üst kotlara taşınması çalışmalarıdır. Bilindiği gibi Artvin-Erzurum ve Artvin-Ardahan Kars karayolu Çoruh Nehri boyunca uzanıyordu. Baraj şantiyesinin söz konusu alana kurulması ile birlikte bahsedilen yollar şantiyenin içinde kalmış ve akabinde üst kotlara (yaklaşık olarak 400–750 m kotlarına) taşıma süreci başlamıştır. Bu yolu şantiye dışına taşıyan 23,5 km uzunluğundaki varyant (servis) yolu inşaatı 2000 yılı Ekim ayında tamamlanarak hizmete açılmış, Mart 2002’de geçici kabulü ve Temmuz 2003 tarihinde ise Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından kesin kabulü yapılmıştır. Artvin-Erzurum arası eski yol uzunluğu ile yeni yol uzunluğu 44,8 km, Artvin-Şavşat arası eski yol uzunluğu ile yeni yol uzunluğu arası 19,2 km, Ardanoç-Şavşat (yol ayrımı) arası eski yol uzunluğu ile yeni yol uzunluğu arası 7,8 km kısalmıştır [14].

Deriner Barajı ve HES Projesi kapsamında; 5450 m istinat duvarı, 67 adet (1,5m x1,5m) menfez, 6 adet (270m) köprü, 7 adet (2903m) tünel, Artvin-Erzurum bağlantısı kapsamında; yaklaşık 28km’lik yol, 15 adet tünel (7811,20 m) , 5 adet köprü (416.81m), 4 adet dengeli konsol köprü (1145m) ve 3 adet viyadük (755m) yapılmıştır. Artvin-Ardanoç bağlantısı kapsamında; 8.72 km yol, Ortaköy viyadüğü ve Berta dengeli konsol köprü (340,00 m), 2405 m. istinat duvarı ve 28 adet (1,5mx1,5m) menfez yapılırken, Artvin-Şavşat bağlantısı kapsamında; 4960m istinat duvarı, 30 adet (1,5mx1,5m) menfezin yapım çalışmaları sürmektedir [14].

2.3.5 Zeytinlik Köyü (Sirya)

2.3.5.1.Coğrafi Konumu

Zeytinlik köyü, Artvin ilinin 20 km güney batısında Çoruh Nehrinin kuzey kıyısında yer alır. Köy; Yusufeli ilçesi merkezinden sonra vadinin en geniş arazisini kapsamaktadır. Köyün arazisi yaklaşık 685 dönüm olup Çoruh kıyısından başlayarak Genya Dağının eteklerine kadar devam etmektedir (Şekil 12) [42] .

Şekil 12. Zeytinlik Köyü coğrafi konumu

Köyün Çoruh Nehri kıyısından denizden yüksekliği 130 m olup bu yükseklik köyün en üst noktasında 500 m’yi bulmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi 370 m bir kot farkı söz konusudur. Bu kot farkından dolayı araziler evlek denilen teraslarla kullanıma elverişli hale getirilmiştir. Evlek denilen teraslar genellikle 1-3 m yüksekliğinde; 30-40 m uzunluğundadır [42].

2.3.5.2. Zeytinlik Köyünün Tarihçesi

Köyün tarihi, Artvin tarihinden ayrı düşünülemez. Sirya 42 sene Rus işgalinde kalmış bir köydür. I. Cihan Harbi başlayınca Sirya Ruslardan geri alınmış ancak 1915 yılında tekrar Ruslar tarafından işgal edilmiştir. I. Cihan Harbi sonunda yenik sayılan ve 30 Ekim 1918’de Mondros Ateşkes Antlaşması’nın 7. maddesine dayanarak 27 Kasım 1918’de Batum’a asker çıkaran İngilizler, köyü de işgal etmişlerdir. İngilizler 1920 senesinin Nisan ayı sonunda Artvin bölgesini boşaltıp, bölgeyi Gürcü kuvvetlerine bırakmışlardır. TBMM’nin yoğun çaba ve protestoları neticesinde, 7 Mart 1921’de Gürcülerin çekilmesiyle anavatanına bağlanmıştır [42].

2.3.5.3. Zeytinlik Köyü Kültür Varlıkları

Deriner Barajı kapsamında, iki adet cami (Zeytinlik ve Oruçlu Camisi), iki adet türbe (Aşağı ve Yukarı Türbe), bir adet konak (Şükrü Ağa Konağı), iki adet de tarihi köprü (Berta Köprüsü ve Ferhatlı Köprüsü) olmak üzere toplam yedi kültür varlığı, yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Baraj kapsamında yok olma tehlikesi yaşayan bu kültür varlıklarını gelecek nesillere de aktarabilmek amacıyla, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 22.04.2010 tarihinde “Baraj Alanlarından Etkilenen Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması” hususunda ilke kararı almıştır. Söz konusu ilke kararında; barajlar altında kalacak taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik uygulamayı belirlemek üzere üniversitelerin konu ile ilgili öğretim üyelerinin yer aldığı bir “Bilim Komisyonu” oluşturulması ve bu komisyonun baraj inşaatları sona erene kadar çalışmalarını sürdürmelerine karar verilmiştir. Bu bağlamda, Deriner Barajı için de Komisyon oluşturulmuş ve çalışmaları başlatılmıştır [40].

Yapılmakta olan Deriner Barajı nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan bu kültür varlıklarından üç tanesi, bu tezin çalışma alanı sınırları içerisinde yer almaktadır. Bu kültür varlıkları; Zeytinlik Köyü Camisi, Aşağı Türbe ve Yukarı Türbelerdir. Bu durum da köyün bölgedeki önemini ve zenginliğini gözler önüne sermektedir.

2.3.5.3.1. Zeytinlik Köyü Cami

Zeytinlik Köyü Camisi, kitabeye göre, 1856 yılında (Hicri 1272) Saliha Hanım tarafından yaptırılmıştır. Bugüne kadar ciddi bir onarım görmeyen cami, hala dimdik ayakta ve özgünlüğünü korumaktadır (Şekil 13). Caminin kapı formu ve ağaç süslemeleri, caminin büyük özenle yapıldığını göstermektedir [43]. Söz konusu caminin Kültür Varlıkları Envanter Fişi Şekil 14’de verilmiştir.

Şekil 13. Zeytinlik Köyü Camisi

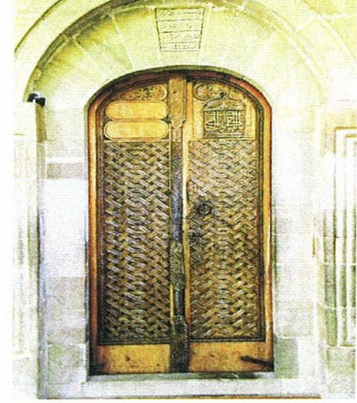
Bu kültür varlıklarının geleceğiyle ilgili olarak çalışma yapan Bilim Komisyonu, Zeytinlik Köyü Camisinin yeniden yerleşim eylem planı dâhilinde aynen taşınıp muhafaza edilmesine karar vermiştir. Ancak henüz gerçekleŐtirme süreci başlamamıştır.

Aynı Şekilde Keban Barajı yapımı sırasında da g l alanına rastlayan tarihi eserler baraj su tutmaya baŐlamadan önce uygun görülen başka bir yere taşınmıştır [44].

ZEYTİNLİK KÖYÜ CAMİİ

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ		ANIT		ENVANTER NO: 28					
TÜRKİYE		KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				HARİTA NO:					
İL : ARTVIN	İLÇE: MERKEZ	MAHALLE-KÖY VEYA MEVKİİ: ZEYTİNLİK KÖYÜ		KORUMA DERECESESİ		ANITSAL					
ADRES: MERKEZ ZEYTİNLİK KÖYÜ		KADASTRO :				ÇEVRESEL					
		PAFTA:	ADA:	PARSEL:		AYKIRI					
CAMİİ		YAPTIRAN: Saliha Hanım	YAPAN:		MİMARİ ÇAĞI: 19. yy						
		YAPIM TARİHİ: 1857	KİTABE: Caminin giriş kapısı üzerinde kitabesi mevcuttur.		VAKFIYE: YOK						
GENEL TANIM: Kuzeyden güneye doğru alçalan meyilli bir alan üzerine inşa edilen yapının kuzeyinde etrafı açık son cemaat yeri, kuzeydoğu köşesinde ise minaresi bulunmakta olup, ana mekan dıştan 13.00x12.50 m. ölçülerinde, kareye yakın plana sahiptir.											
KORUMA DURUMU	A	TAŞIYICI YAPI	A	DIŞ YAPI	A	SÜSLEME ELEMANI	A	RUTUBET	A	YOK	
	X		X		X		X		X	X	İZİ VAR
	C		C		C		C		C	C	ÖNEMLİ

BUGÜNKÜ SAHİBİ: Köy Tüzel Kişiliği BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ:

YAPILAN ONARIMLAR:

<p>AYRINTILI TANIMI:</p> <p>Zeytinlik Camisi, Artvin merkeze bağlı Zeytinlik Köyü'nde bulunmaktadır.Caminin kitabesine göre 1857 yılında (Hicri 1272), Saliha Hanım tarafından yaptırılmıştır.Eskiden minare olarak caminin kuzeye bakan tarafında bulunan çınar ağacı kullanılmış; fakat çınar rüzgarla yıkılmıştır.Çınarın yıkılışının ardından,günümüzden yaklaşık 21 yıl önce,caminin kuzeydoğu köşesine minaresi yapılmıştır.Bugüne kadar ciddi bir onarım görmeyen cami,hala dimdik ayakta ve özgünlüğünü korumaktadır.Caminin kapı formu ve ağaç süslemeleri,caminin büyük özenle yapıldığını göstermektedir. Kuzeyden güneye doğru alçalan meyilli bir alan üzerine inşa edilen yapının kuzeyinde etrafı açık son cemaat yeri, kuzeydoğu köşesinde ise minaresi bulunmakta olup, ana mekan dıştan 13.00x12.50 m. ölçülerinde, kareye yakın plana sahiptir.Yüksek bir kaide üzerine oturan doğu cephesi, alttaki pencere seviyesini, üstteki mahfil katının başlangıç kısmını teşkil eden iki yatay hatla belirlenmiştir. Alt seviyede iki, üstte ise üç adet etrafı ahşap pervazlarla vurgulanmış alttakiler büyük, üsttekileri küçük olmak üzere her biri dikdörtgen formlu beş adet pencere bulunmaktadır. Cephenin üzeri köşeleri yuvarlatılmış çatının öne taşınması sonucu elde edilen ahşap saçakla örtülmüştür. Ayrıca yan hatlarla üzerine bindirilmiş vaziyette çıkıntı yapan ızgaralarla kuzey köşesine bitleştirilmiş minare kaidesi yer almaktadır.Yapı dıştan kırma çatıyla örtülmüştür.Tarihi değeri olmayan minare, kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Kaidesinin kuzey cephesinde minareye giriş sağlayan kapı bulunmaktadır. Tümüyle taş malzemenen inşa edilmiş olup, silindirik gövde sıvanarak kapatılmıştır. Küçük kapsamlı bir yapı olmasına karşı özellikle portali ve iç mekandaki ahşap elemanları zengin süslemelere sahiptir.</p>	TEKNİK BİLGİLER		Şİ	EİHT.	İstima
	ORJİNAL KULLANIMI: CAMİİ		X	X	
	BUGÜNKÜ KULLANIMI: CAMİİ				
	ONERİLEN KULLANIM: CAMİİ				
	HAZIRLAYANLAR :		Sanat Tarihçisi Dilek YAŞAR Sanat Tarihçisi Sevnur DOĞAN		
TESCİL KARARI :		10.05.2002/4431			
YAYIN DİZİMİ:		EKLER:			
AYTEKİN, Osman Ortaçağ'dan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar Artvin'deki Mimari Eserler, ANKARA, 1999					
REVİZYON:					

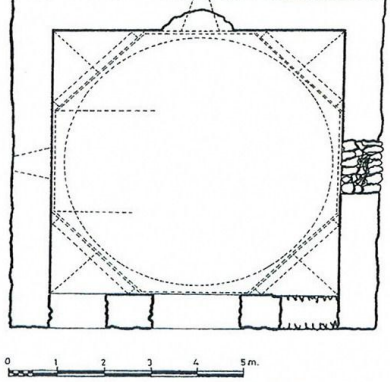
Şekil 14. Zeytinlik Köyü Cami Envanter Fişi[43]

2.3.5.3.2. Aşağı Türbe

Yapı Kitabesi bulunmadığından kimler tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Ancak yöre halkının nesilden nesile ulaştırdığı bilgiye göre, Selçuklular tarafından yapıldığı söylenmektedir (Şekil 15). Bu bilgiyi türbede kullanılan düzgün kesme taşların Selçuklu türbelerine benzerlikleri de doğrulamaktadır [43]. Türbenin Kültür Varlıkları Envanter Fişi Şekil 16'da verilmiştir.

Şekil 15. Aşağı Türbe

AŞAĞI TÜRBE																							
AVRUPA KONSEYİ				DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ				ANIT		ENVANTER NO: 27													
TÜRKİYE				KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				HARİTA NO:															
İL : ARTVIN		İLÇE: MERKEZ		MAHALLE-KÖY VEYA MEVKİİ: MERKEZ ZEYTİNLİK KÖYÜ				KORUMA DERECESESİ		ANITSAL													
ADRES: Merkez, Zeytinlik Köyü		KADASTRO :		PAFTA:		ADA:		PARSEL:		ÇEVRESEL													
KONUT		YAPTIRAN:		YAPAN: Selçuklu		MİMARİ ÇAĞI: 18.yy		VAKFIYE: YOK		AYKIRI													
YAPIM TARİHİ:		KİTABE: Bulunmamaktadır.																					
GENEL TANIM: Dıştan 7.90x7.82 m. ölçülerinde kareye yakın planlıdır.																							
KORUMA DURUMU		X	TAŞIYICI YAPI	X	DIŞ YAPI	X	SÜSLEME ELEMANI	X	RUTUBET	X	YOK												
		B		B		B		B		B	İZİ VAR												
		C		C		C		C		C	ÖNEMLİ												
																							
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Köy Tüzel Kişiliği						BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ:																	
YAPILAN ONARIMLAR: Herhangi bir onarım yapılmamıştır.																							
<p>AYRINTILI TANIMI:</p> <p>Yapı üzerinde veya kayıtlara geçen herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır. Yapı dıştan kubbe ile örtülü olup iç mekanında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.</p> <p>Zeytinlik camiinde devşirme malzeme olarak yerleştirilen yıldız ve geometrik süslemeler bu türbeden götürülmüştür. Cepheler dolgu duvar tekniğinde kireç harçla örülmüştür. Türbenin kubbesi tuğladan olup cephelerinde kesme taş malzeme kullanılmıştır.</p> <p>Türbe Artvin çevresinde Selçuklu yerleşmesine tanıklık etmesi açısından önemli bir yere sahiptir.</p>								<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="4">TEKNİK BİLGİLER</th> </tr> <tr> <th>Su</th> <th>Ekl.</th> <th>İstima</th> <th></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>X</td> <td>X</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>				TEKNİK BİLGİLER				Su	Ekl.	İstima		X	X		
TEKNİK BİLGİLER																							
Su	Ekl.	İstima																					
X	X																						
								ORJİNAL KULLANIMI: YOK															
								BUGÜNKÜ KULLANIMI: YOK															
								ÖNERİLEN KULLANIM: YOK															
								HAZIRLAYANLAR : PEYZAJ MİMARLARI MURAT ÜNLÜ MEHMET ABACI EMRA BAGATARHAN															
								TESCİL KARARI :															
YAYIN DİZİMİ:						EKLER:																	
								REVİZYON:															

Şekil 16. Aşağı Türbe Envanter Fişi [43]

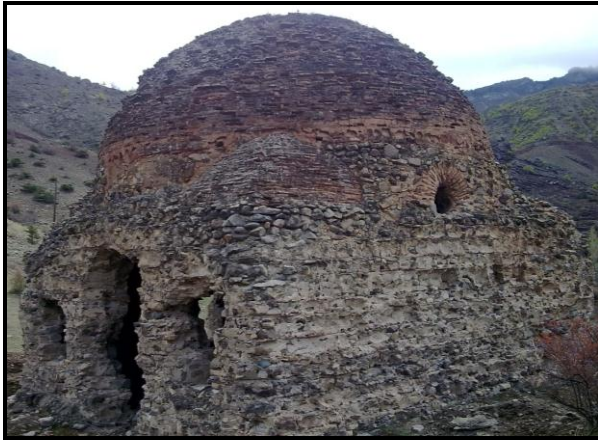
Bilim Komisyonu, türbenin kille kaplanarak muhafazasına ve maket olarak yapılmasına karar vermiştir. Bu karar doğrultusundaki çalışmalar başlamıştır (Şekil 17).

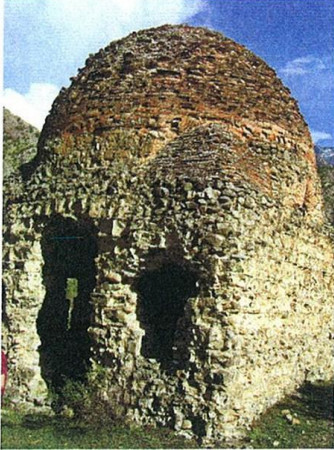
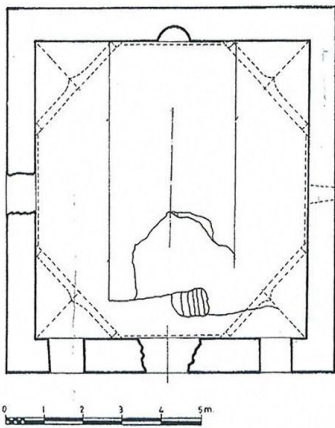
Şekil 17. Aşağı Türbe Bakım Çalışmaları

2.3.5.3.3. Yukarı Türbe

Aşağı Türbe gibi kimler tarafından yapıldığı belli değildir. Her yönüyle aşağı türbeye benzemektedir (Şekil 18). Ancak bu türbedeki düzgün kesme taşlar yeniden yerleşim eylem planı kapsamında taşınacak olan Zeytinlik Köyü Camisinde kullanılmak üzere sökülüştür. Türbenin Kültür Varlıkları Envanter Fişi Şekil 19’de verilmiştir [43].

Şekil18.Yukarı Türbe

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 27						
TÜRKİYE		KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					HARİTA NO:						
İL : ARTVIN		İLÇE: MERKEZ		MAHALLE-KÖY VEYA MEVKİİ: MERKEZ ZEYTNLİK KÖYÜ			KORUMA DERECEŚİ		ANITSAL				
ADRES: Merkez, Zeytinlik Köyü		KADASTRO :							ÇEVRESEL				
		PAFTA:		ADA:	PARSEL:				AYKIRI				
KONUT		YAPTIRAN:		YAPAN: Selçuklu			MİMARİ ÇAĞI: 18.yy						
		YAPIM TARİHİ:		KİTABE: Bulunmamaktadır.			VAKFIYE: YOK						
GENEL TANIM: Dıştan 8.55x8.40 m. ölçülerinde kareye yakın planlıdır.													
KORUMA DURUMU		X	TAŞIYICI YAPI	X	DIŞ YAPI	X	SÜSLEME ELEMANI	X	RUTUBET	X	YOK		
		B		B		B		B		B	İZİ VAR		
		C		C		C		C		C	ÖNEMLİ		
		 <p style="text-align: center; font-size: small;">Çizim 05: Artvin (Merkez), Yukarı (Ağaçın Kenarı) Türbe (Yukarı Genel Müdürlüğü Arşivinden)</p>											
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Köy Tüzel Kişiliği		BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ:											
YAPILAN ONARIMLAR: Herhangi bir onarım yapılmamıştır.													
AYRINTILI TANIMI:		TEKNİK BİLGİLER		Su		Elkt.		İstima					
<p>Yapı kitabesi bulunmadığından kimler tarafından ve hangi tarihte inşa edildiği Aşağı Türbe gibi kesin olarak bilinmemektedir. Her yönüyle Aşağı Türbe ile olan benzerliği dikkate alınarak bu yapımında muhtemelen XIII. yy. da Selçuklular tarafından yaptırıldığı söylenebilir. Günümüzde, diğerinde olduğu gibi ot yığınlarının konulduğu merak olarak kullanılan türbenin düzgün kesme taş tümüyle yerlerinden sökülerek Zeytinlik Camii'nde kullanılmıştır.</p> <p>Yapı tüm olumsuzluklara rağmen günümüze kadar gelmiştir.</p> <p>Yapının mimari yapısı Aşağı türbeyle ayıdır</p>		ORJINAL KULLANIMI: YOK		X		X							
		BUGÜNKÜ KULLANIMI: YOK											
		ÖNERİLEN KULLANIM: YOK											
		HAZIRLAYANLAR : PEYZAJ MİMARLARI MURAT ÜNLÜ MEHMET ABACI EMRA BAGATARHAN											
YAYIN DİZİMİ:		TESCİL KARARI :											
EKLER:		REVİZYON:											

Şekil 19. Yukarı Türbe Envanter Fişi [43]

2.3.5.3. Zeytinlik Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısı

Zeytinlik köyü, Merkeze bağlı köyler arasında en kalabalık nüfuslu olanlardan biridir. Bu özelliğin oluşmasında en önemli etmen kısıtlı tarım arazisine rağmen çok sayıda farklı tarım ürünü yetiştirmesidir. Bundan dolayıdır ki köyde okul, orman teşkilatının binası ve deposu, sağlık ocağı, Jandarma gibi resmi kurumlar açılmıştır ve civar köylere hizmet sağlamaktadır.

Zeytinlik Köyündeki tarımsal üretim miktarının ve çeşitliliğinin fazla olmasında en önemli unsurlardan biri Akdeniz iklimi etkisine sahip olmasıdır. Bu iklimde başta zeytin olmak üzere üzüm, dut, kiraz, erik, elma, sarı hurma, şeftali, kayısı, nar, ayva, kızılcık, muşmula, incir, ceviz, hatta az miktarda da olsa narenciye yetişmektedir. Köylünün esas gelir kaynağı zeytindir. Ancak kiraz ve hurmada köylü için önemli bir gelir teşkil etmektedir.

Zeytinlikler, arazinin büyük bir kısmını kaplamaktadır. Sofralık ve yağlık zeytinler kaliteli ve lezzetlidir. Mahalli ağızla satı, butko, otur, saçaklı otur cinsleri vardır. Her aile yıllık birkaç ton zeytin, birkaç teneke zeytinyağı üretir [42] .

Ancak barajların yapılmaya başlanmasıyla birlikte, vadideki birçok köyde yaşandığı gibi zeytin ve kiraz üretiminde kayda değer oranda düşüş gözlenmiştir (Tablo 12, Tablo 13) [45] .

Tablo 12. Zeytinlik Köyü 1995–2010 Yılları Zeytin Üretimi [45]

Yıllar	Zeytin Türü	Zeytin Miktarı(Kg)
1995	Yağlık+Sofralık	115.00
2003	Yağlık+Sofralık	58.000
2005	Yağlık+Sofralık	50.000
2006	Yağlık+Sofralık	40.000
2007	Yağlık+Sofralık	30.000
2008	Yağlık+Sofralık	25.000
2009	Yağlık+Sofralık	15.000
2010	Yağlık+Sofralık	20.000

Tablo 13. Zeytinlik Köyü 1994–2009 yılları kiraz üretimi [45]

Yıllar	Ürün Cinsi	Günlük Pazara Giden Ürün Miktarı (Kg)	Süreci (Gün)
1994–1995	Kiraz	3500	20
1996–1998	Kiraz	2500	20
1999–2002	Kiraz	2000	18
2003–2005	Kiraz	1900	18
2006	Kiraz	1000	18
2008–2009	Kiraz	250	15

Zeytin ve kirazın yanı sıra, köy halkı sarı hurma üretiminde de oldukça başarılıdır. Yıllık 80.000–85.000 kg kapasitede sarı hurma üretimi gerçekleştirilmektedir. Baraj çalışmaları nedeniyle oluşan olumsuzluklardan (ör. toz) kiraz, zeytin üretimi etkilenirken sarı hurmada bir etkilenme söz konusu değildir.

Köyün bir diğer gelir kaynağı, üzüm üretimi ve buna bağlı olarak şarap (özellikle beyaz şarap) üretimidir. Aliçelebi üzümlerinden yapılan Sirya'nın meşhur beyaz şarabının eskiden Batum, Tiflis, Trabzon ve İstanbul gibi büyük illerde pazarlandığı söylenmektedir [42].

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Zeytinlik Köyünün Genel Analizi

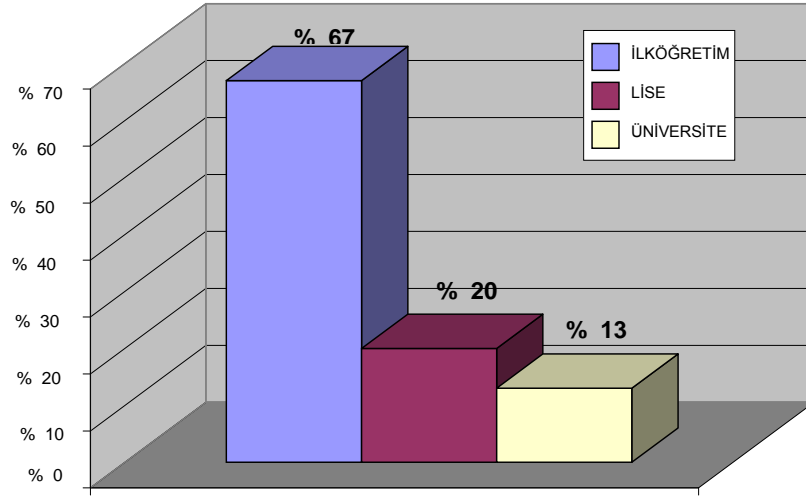
Zeytinlik Köyü, Artvin ilinin en gelişmiş köylerinden birisidir. Köyde sağlık ocağı, okul, kooperatif, orman deposu bulunmaktadır (Şekil 20). 1980’li yılların sonunda köylerde nüfusun özellikle genç nüfusun azalması nedeniyle birçok köydeki okul kapanma durumunda kalmış ve okulu kapanan köylerdeki çocuklar komşu köylerin okullarından faydalanma durumunda kalmıştır. Bu noktada Zeytinlik Köyü Okulu, çevre köylerden taşınmalı eğitim kapsamında öğrencilerin gelip eğitim gördüğü bir okul olmuştur. Yine Zeytinlik Köyü, 1950’ li yıllarda çoğu il ve köye daha elektrik gitmediği dönemde kendi elektriğini kendi imkânlarıyla sağlamış bir köy olmasından dolayı da Artvin için önemli bir yere sahiptir.

Şekil 20. a) Zeytinlik Köyü İlköğretim Okulu b) Zeytinlik Köyü kooperatifi

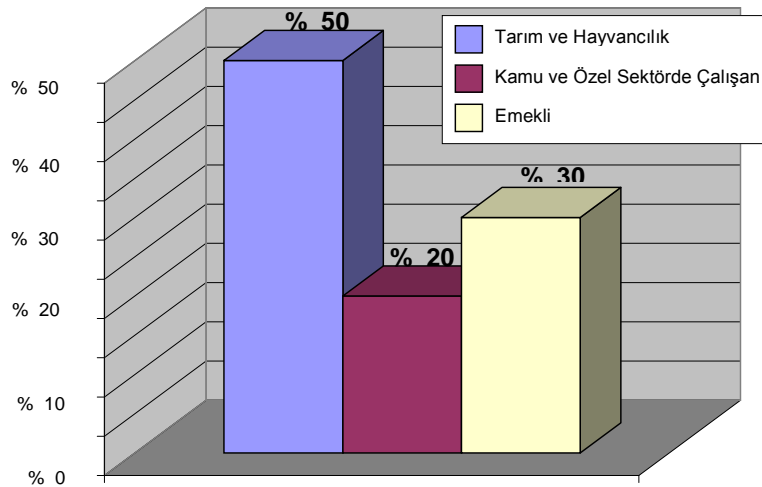
Yöntem kısmında detayları verilen anketin uygulanması ile köyün sosyo-ekonomik yapısı hakkında bazı sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlardan biri, köyün %67’sinin ilkokul mezunu olduğudur. Buna karşılık, %20 oranında lise ve %13 oranında üniversite mezunu mevcuttur (Şekil 21). Bu sonuçların oluşmasında en önemli unsur, Artvin’in birçok köyü için geçerli olan genç nüfusun daha iyi iş daha iyi eğitim gibi nedenlerle göç etmesi ve dolayısıyla köyde daha çok ilkokul mezunu olan yaşlı nüfusun kalmasıdır.

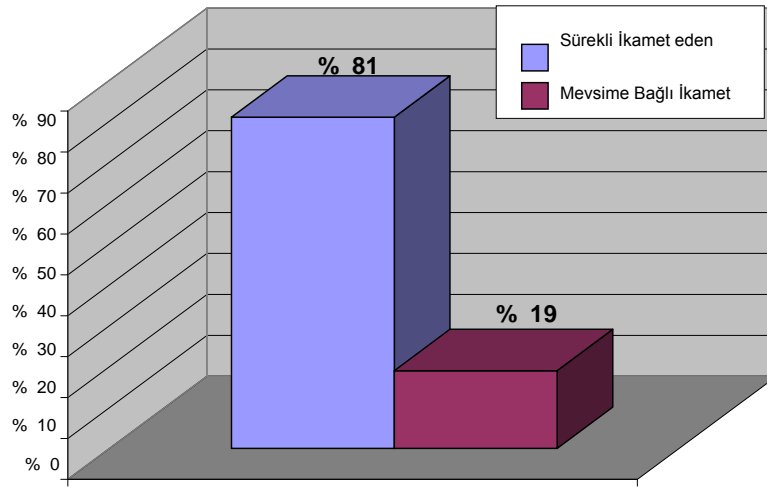
Şekil 21.Zeytinlik Köyü'nde yaşayan insanların öğrenim durumu

Anketle çıkan diğer bir sonuç ise köyde yaşayan insanların %50'sinin geçimini bağ, bahçe tarımı ve küçük çaplı (kendi ihtiyaçlarını karşılayacak boyutta) hayvancılıktan sağlamasıdır. Köyün çok verimli olması, Akdeniz iklimin görülmesi bunun en önemli sebebidir. Köydeki insanların %20'sini kamu ya da özel sektörde çalışan ve hafta sonları ve yazın köye gelen yani mevsimlik olarak köye gelen insanlar oluşturmaktadır. %30'unu ise, emekli olduktan sonra köyüne sürekli ikamet için dönen ya da sadece yazın köye gelen insanlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla son iki grup için köyden elde ettikleri gelir, maaşlarının yanı sıra ek gelir niteliğindedir (Şekil 22).

Şekil 22. Zeytinlik Köyü'nde yaşayan insanların geçim kaynağı

Yapılan anket sonucunda sürekli köyde yaşayanların sayısının, sadece yazın kullananlara göre oldukça fazla olduğu çıkmıştır (Şekil 23). Bunun en önemli nedeni olarak Zeytinlik Köyünün Artvin Merkezine yakın olması ve bu nedenle şehirde çalışıp da evi köyde olan ve köyde yaşayan kişi sayısının fazla olması gösterilebilir. Bu durum Deriner Barajı dolayısıyla eski yolun kapatılıp Varyant olarak adlandırılan yolun kullanılmaya başlamasına kadar sorunsuz devam etmiştir. Ancak, varyant yolundan sonra, güzergâhın oldukça uzamış olması köyde yaşayanların günlük çalışma için Artvin merkezine gelmesi durumunu zorlaştırmıştır.

Şekil 23. Zeytinlik Köyü'nde sürekli yada mevsime bağlı ikamet edenlerin dağılımı

3.2. Zeytinlik Köyü Kamulaştırma Maliyet Analizi

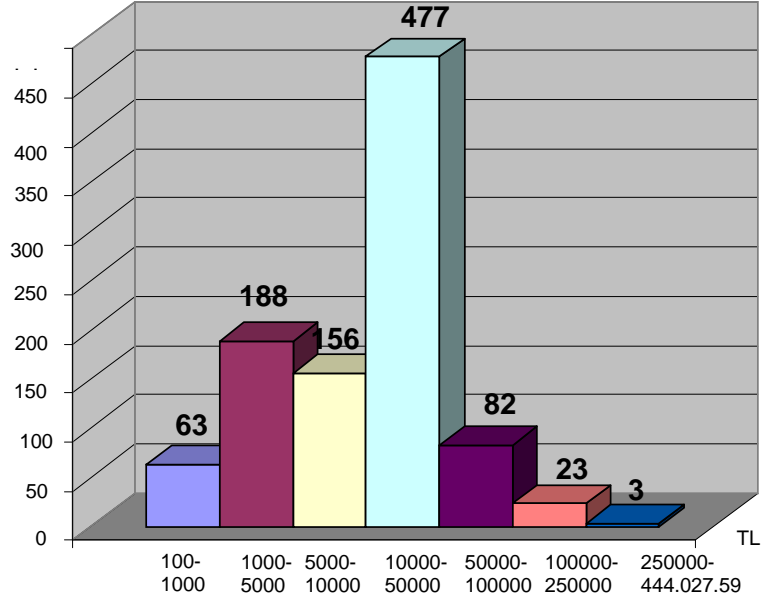
Deriner Barajı kapsamında 30 köyde kamulaştırma çalışmaları sürdürülmüş ve kamulaştırmaya tabi 8088 adet parselden (4730,7 dönüm) toplam 8078 adedi (4715,7 dönümü) kamulaştırılmış ve toplam 184.129,119 TL bedel ödenmiştir. Çoruh vadisi üzerinde yapımı tamamlanan diğer barajlara bakıldığında, Muratlı Barajından 6 yerleşim biriminin etkilendiği ve toplamda 1110 parselin (2,2 dönüm) kamulaştırıldığı ve 36.500,000 TL kamulaştırma bedeli ödendiği, Borçka Barajında ise 14 yerleşim biriminin etkilendiği ve toplamda 1145 parselin (2524,7 dönüm) kamulaştırıldığı ve yaklaşık 93.000,000 TL bedel ödendiği görülmüştür [5]. Dolayısıyla Deriner Barajından, Muratlı barajının 5 katı, Borçka Barajının yaklaşık 2 katı fazlası yerleşim birimi etkilenmiştir. Buna paralel olarak Muratlı Barajı ve Borçka Barajının 7 katı büyüklüğünde parsel kamulaştırılmıştır. Hem alansal olarak

hem de bütçe olarak aynı durum söz konusudur. Bu rakamlar, Deriner Barajı projesinin büyüklüğünü ve önemini buna bağlı olarak ta yöre halkını etkileme boyutunu göstermektedir.

Deriner Barajı kapsamında kamulaştırılan parsellerin %13'ü (1080 adedi, 527,4 dönüm) Zeytinlik Köyüne aittir. Zeytinlik Köyü için toplamda 24.000,000 TL, başka bir ifadeyle Deriner Barajı kapsamında ödenen bedelin %13'ü ödenmiştir.

Köyde yapılan kamulaştırma çalışmaları incelendiğinde; 166 adet binanın kamulaştırılması için 4.000,000 TL (toplamın %17'si) ödendiği belirlenmiştir. Zeytinlik Köyünde verilen en yüksek kamulaştırma bedeli 1/2 hisseli 9815,00 m² arazi niteliğindeki arazi için 383.000 TL, bina için de 60.000 TL olmak üzere toplamda yaklaşık 444.000 TL'dir. En az kamulaştırma bedeli ise tam hisseye sahip 4,00 m² büyüklüğünde bir parsel için ödenen 146,00 TL'dir.

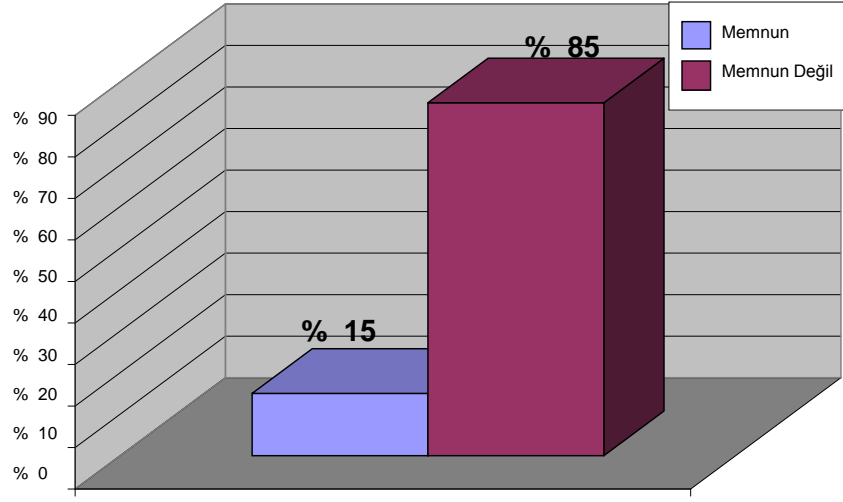
DSİ Emlak Kamulaştırma Şube Müdürlüğü ve Artvin Kadastro Müdürlüğü'nden alınan verilerin değerlendirilmesi sonucunda, Zeytinlik Köyü kapsamında yapılan kamulaştırmalardan kişi bazında alınan bedellerin dağılımı Şekil 24'te gösterilmiştir. Bu dağılıma göre; köylünün %6,35'i (63 kişi) 100–1000 TL aralığında, %18,95'i (188 kişi) 1000–5000 TL aralığında, %15,73'ü (156 kişi) 5000–10000 TL aralığında, %48,08'i (477 kişi) 10000–50000 TL aralığında, %8,27'si (82 kişi) 50000–100000 TL aralığında, %2,32'si (23 kişi) 100000–250000 TL aralığında ve %0,3'ü (3 kişi) 250.000 TL'nin üzerinde kamulaştırma bedeli aldığı belirlenmiştir.

Şekil 24. Zeytinlik Köyü’nde kişi bazında alınan kamulaştırma bedelinin dağılımı

Yine yapılan araştırma sonucunda ikinci en yüksek kamulaştırma bedelini, binası ve arazisi için Orman Genel Müdürlüğü ve üçüncü en yüksek bedeli de cami, okul, okul bahçesi, sağlık ocağı, kooperatif binası vb. arazileri için Köy Tüzel Kişiliğinin almış olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla, özel birey bazında kamulaştırmadan alınan bedellerin 250 000 TL’nin altında olduğu görülmektedir. Bu rakamlara bakıldığında, insanların barındığı ve geçindiği yerleri karşılığında aldıkları kamulaştırma bedellerinin bundan sonraki yaşantılarını kurmaları için çok yeterli olamayacağı açıktır.

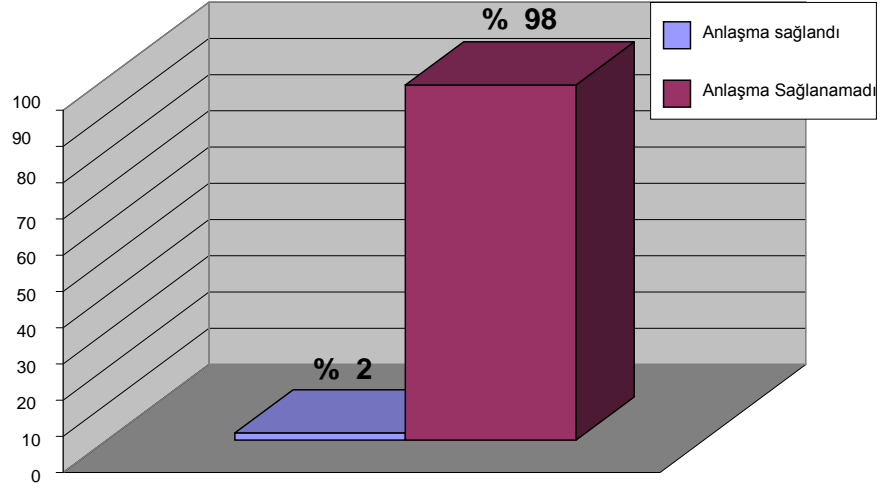
Nitekim yapılan anket çalışmasında, aile temsilcilerine yerleri karşılığında aldıkları kamulaştırma bedellerinden memnun olup olmadıkları sorulduğunda % 85’i memnun olmadıklarını belirtmişlerdir (Şekil 25). Böyle düşünmelerinin en önemli nedeni, arazilerinin küçük ve hisseli oluşu nedeniyle kamulaştırma dolayısıyla ellerine geçen paraların cüzi miktarda olmasıdır. Diğer bir neden ise, yerlerini, köylerini, kendi deyimleriyle geçmişlerini, yaşadıkları bölgeyi terk edecek olmalarının bedeli aldıkları düşük miktarların olmaması gerektiğini düşünmeleridir. Ancak, köyde yerleri olup ta yerlerini işletemeyen işletilmesi için kiracı bulamayan ve yerleri başıboş kalan hak sahipleri kamulaştırmadan aldıkları bedellerden memnun olmaktadır.

Şekil 25. Zeytinlik Köyü halkının aldıkları kamulaştırma bedelinden memnuniyet durumu

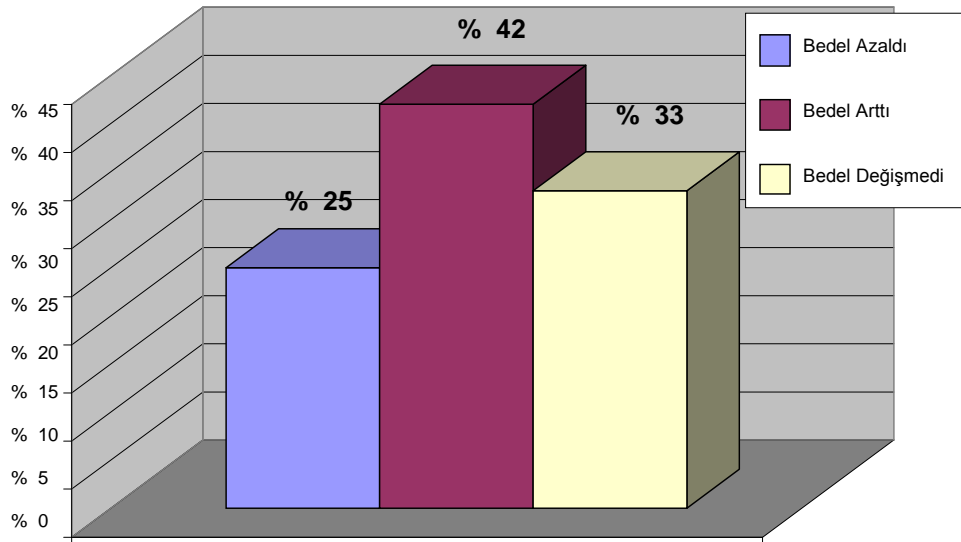
3.3. Kamulaştırma Toplantılarında Anlaşma Durumu ve Hukuki Süreç

Kamulaştırma çalışmalarındaki süreç ele alındığında, kurumun kendi bünyesinde oluşturacağı Kıymet Takdir Komisyonu kamulaştırmaya konu tüm parsellerin değerlerini tespit ettikten sonra, uzlaşma komisyonu tek tek parcel malikleriyle görüşerek fiyatta anlaşma yolunu izlemektedirler. Burada önemli bir husus da, uzlaşma komisyonunun önereceği miktarın, kıymet takdir komisyonunun belirlediği miktara eşit ya da altında olmasıdır. Deriner Barajı kapsamında Zeytinlik köyü için de aynı yol izlenmiştir. Bu çalışmada yapılan anketteki sorulardan biri de hak sahibinin bu süreçteki tutumunu belirlemeye yöneliktir. Anket değerlendirildiğinde, % 98'in toplantıda anlaşma yoluna gitmediği belirlenmiştir (Şekil 26). Bunun nedeni araştırıldığında, önceden kamulaştırması yapılan köylerdeki vatandaşlarla görüşmeleri ve neticede mahkemeye gidilirse alınacak bedellerin toplantı esnasında verilen bedellerden oldukça fazla olacağı demeçleri olmuştur. Bunun başka bir nedeni de köylünün kendi aralarında anlaşıp kamulaştırma sürecini uzatmak ve köylerinde bir süre daha yaşama isteğidir. Ayrıca belli bir kesimin bu olayı kendilerine rant sağlamak için kullandıkları yönünde de görüş belirtilmiştir.

Şekil 26. Kamulaştırma toplantılarında anlaşma durumu

Anketteki mahkeme sonucunun belirlenmesiyle ilgili soru ele alındığında, Kamulaştırma toplantılarında anlaşma yoluna gitmeyen köylülerin %25' inin aldığı miktarda azalma olurken %42'sinde artış olduğu belirtilmiştir (Şekil 27). Ancak burada azalmadan kast edilen; insanların mahkemelik olduklarında aslında aldıkları miktarda bir değişme olmayıp dosya ücreti ve avukat parası ödediklerinden dolayı ellerine geçen miktarın azalmış olmasıdır.

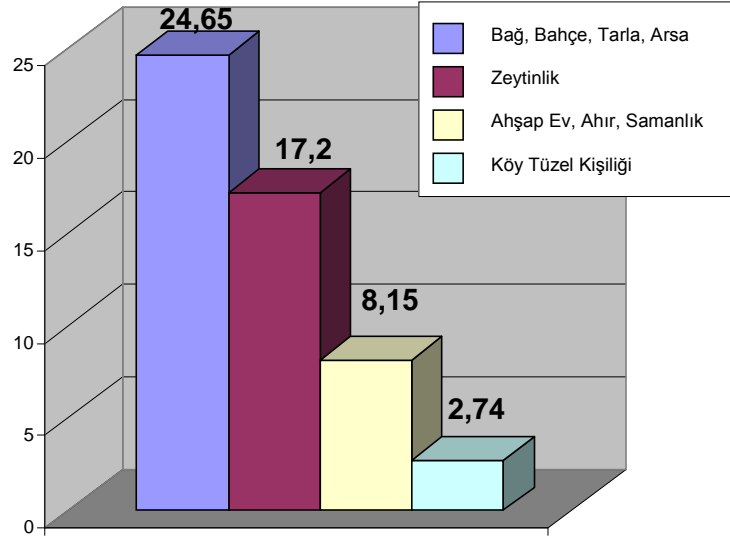
Şekil 27. Zeytinlik Köyü'nde kamulaştırma bedeline itiraz dava sonuçlarının dağılımı

Büyük projeler kapsamında gerçekleştirilen kamulaştırma çalışmalarında özellikle 2001 öncesi (4650 sayılı kanun öncesi) davalara bakıldığında bedellerin hep arttığı

ve bu durumun da hak sahiplerini itiraz etme hususunda cesaretlendirdiğini göstermektedir. Nitekim Trabzon'da Tanjant yolu çalışmalarında yolun 600 m'lik kısmı için 185 parsel kamulaştırma işlemi görmüş ve bu parsellerden 175'inin sahibi bedel artırma davası açmış ve hepside davayı kazanmıştır. Açılan davalarda daha önce tespit edilen bedeller %100 oranında artırılmıştır [46]. Dava açmayanların büyük bir kısmı ise itiraz süresini kaçırdıkları için dava açmadıklarını belirtmişlerdir [47]. Bahsedilen bu durum, yerleri kamulaştırmaya konu olan vatandaşların, taşınmaz malları için tespit edilen değerden memnun kalsa dahi sürecin mahkemeye yansması durumunda mutlak artış olacağı düşüncesiyle itiraz etmelerine neden olmaktadır. Bu noktada özellikle 4650'den sonra durumun kısmen de olsa azaldığı söylenebilir.

3.4. Zeytinlik Köyünde Kamulaştırmaya Konu Parsellerin Alan Kullanım Durumu

Zeytinlik köyünde kamulaştırılan toplam 527,4 dönüm arazinin alan kullanım durumu Şekil 28'de verilmiştir. Zeytinlik Köyünün tarımla geçimini sağlayan bir köy olduğu grafikte bağ, bahçe, tarla sütununun toplam arazinin %46.73'ünü oluşturmasından açıkça anlaşılmaktadır. Zeytin arazilerinin de %32.61'lik bir dilime sahip olması da köyde zeytinin de ciddi oranda yetiştirildiğini ve köylünün geçim kaynakları arasında önemli bir yeri olduğunu göstermektedir.

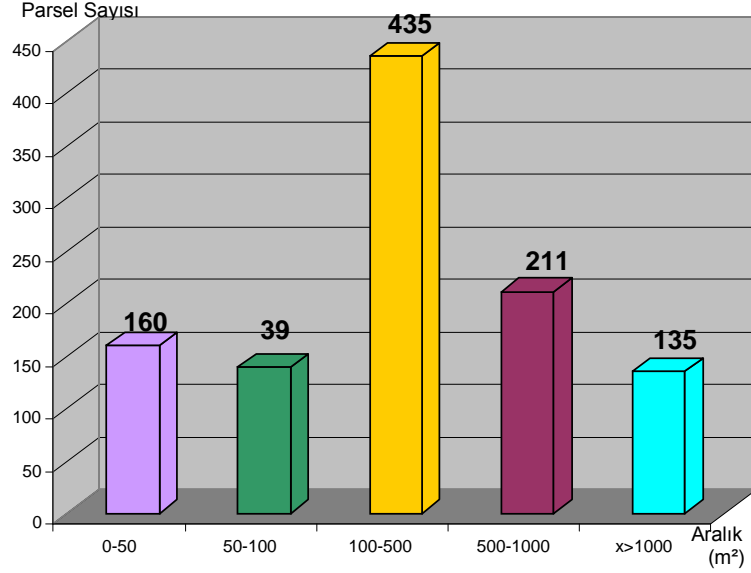

Şekil 28. Zeytinlik Köyü'nde kamulaştırmaya konu parsellerin alan kullanım durumu

3.5. Kamulaştırmaya Konu Olan Parsellerin Özellikleri

Zeytinlik köyünde toplam 1080 parsel kamulaştırmaya konu olmuştur. 1080 parselin toplam yüzölçümü 527,4 dönümdür. Artvin Kadastro Müdürlüğü'nden alınan veriler değerlendirilerek, parseller büyüklüklerine göre Şekil 29'da görüldüğü gibi 5 kategoriye ayrılmıştır. Parsel büyüklükleri incelendiğinde 50 m² nin altında 160 adet parselin (%14,82) bulunduğu, 1000 m² başka bir ifadeyle 1 dönümün üzerinde toplam 135 parselin (%12,5) mevcut olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, çalışma alanındaki parsellerin %87,5 gibi çok büyük bir oranı 1 dönümün altında bulunmuştur. Benzer bir sonuç, Trabzon Merkez Köylerinden bazıları üzerinde yapılan bir çalışmada da ortaya konulmuştur. Söz konusu çalışmada, incelenen 118 ha'lık bir alandaki toplam 539 parselin %37,5'inin 1 dönümden küçük olduğu tespit edilmiştir [48].

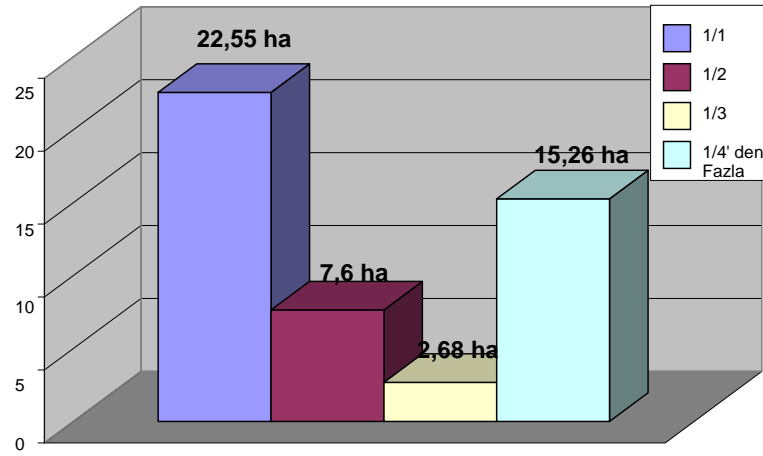

Şekil 29. Kamulaştırılan parsellerin alansal dağılımı

Şekil 29 incelendiğinde ortaya çıkan diğer bir çarpıcı sonuç ise parsellerin azımsanmayacak bir bölümünün (%40.28) 100–500 m² aralığında yer aldığı ve köydeki en küçük parselin 4 m², en büyük parselin ise 9815 m² olduğudur.

Daha öncede bahsedildiği gibi parsellerin küçük olması özellikle kamulaştırma bedellerinin vatandaşların talebini karşılamamasına neden olmuştur. Bu durum, kamulaştırma yapılan diğer yerleşim birimlerinde de gözlenmiştir. Parsellerin alanca küçük ve düzgün olmayan geometriye sahip olması Artvin'in genel sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Parsellerin küçük olmasındaki bir diğer önemli husus mevzuatta parçalanmanın önüne geçecek hükümlerin bulunmamasıdır. Miras hükümlerini içeren 4721 sayılı Medeni Kanunda minimum parsel büyüklüğü tanımlanmadığından parseller sınırsız bir biçimde bölünebilmektedir. Nitekim çalışma alanımızda 4, 7, 9 m² büyüklüğünde azımsanmayacak sayıda parsel tespit edilmiştir. Öte yandan, arazinin oldukça dik ve kıt olması nedeniyle vatandaş yamaçları değerlendirerek teraslar oluşturmuş ve bir kaç kök zeytin ağacı ekerek tarım yapmaya çalışmış ve akabinde de küçük parseller oluşmuştur.

Bu başlık altında incelenen diğer bir husus kamulaştırılan parsellerin hisselik durumudur. Parseller; 1/1, 1/2, 1/3 ve 1/3'den fazla olmak üzere hisse durumuna göre 4 gruba ayrılmıştır (Şekil 30). Grafik incelendiğinde en fazla parselin (471) tek hisseli olduğu, en az parselin (79) ise 1/3 hisseye sahip olduğu görülmektedir. Burada dikkati çeken sonuçlardan biri de 1/4 hisseden daha fazla olan parsel sayısının (369) 1/2 hisseliye göre daha fazla çıkmış olmasıdır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, ülkemizdeki genel sorunlardan biri olan mirasa bağlı olarak arazi parçalanmasıdır. Buna, Karadeniz de tarıma elverişli arazinin kıt olması eklendiğinde sorun daha da büyümektedir.

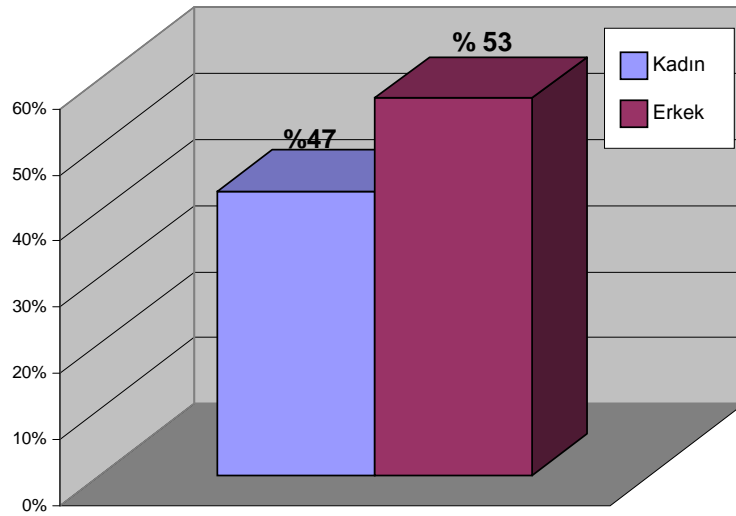

Şekil 30. Kamulaştırılan parsellerin hisselik durumu

Bilindiği gibi, kamulaştırılan parsellerin bedelleri dağıtılırken, tapu kayıtlarındaki malikler esas alınmaktadır. Parsel bazında hissedarlar belirlenip, herkesin üzerine düşen pay devlet tarafından hissedarın hesabına yatırılmaktadır. Baba malı, fiiliyatta erkek kardeşler arasında uzlaşarak paylaşılmış ve yıllarca sorunsuz bir şekilde kullanılmış olsa da, kamulaştırma durumunda erkek/kız ayrımı yapılmadan tüm hissedarlara bedel paylaşılır (eğer fiiliyattaki paylaşım kayda yansımamışsa). Dolayısıyla esas olan fiiliyattaki durum değil kayıtlardır. Böylece Medeni Kanunumuzun öngördüğü gibi erkek evlat ne kadar pay almışsa kız evlat da aynı payı almıştır. Oysaki ülkemizin birçok bölgesinde çoğunlukla kadınların baba ocağından herhangi bir miras ya da bir hak talep etmesi gibi bir durum söz konusu değildir hatta halk arasında ayıp kabul edilir. Yıllardır alışlagelmiş bir durum olduğundan kadınlar isteseler dahi gerek çevrenin tepkisinden gerekse büyüklerinden böyle gördüklerinden dolayı baba ocağından herhangi bir hak istemezlerdi. Ancak kamulaştırma esnasında tapu kütüğündeki veriler esas alınıp ona göre işlem

yapıldığından kadınlar da erkekler gibi haklarını alma imkânı elde etmişlerdir. Yıllardır süregelen kız ve erkek evlat arasındaki ayırım da böylece bir nevi son bulmuş ve kadınlarda erkekler gibi baba ocağından hakları olan payı alabilmişlerdir.

Zeytinlik köyünde kamulaştırılan parsellerde hak sahibi olan 776 kişinin 364'ünü (%46,90) kadınlar oluştururken 412'sini (%53,10) erkekler oluşturmaktadır (Şekil 31).

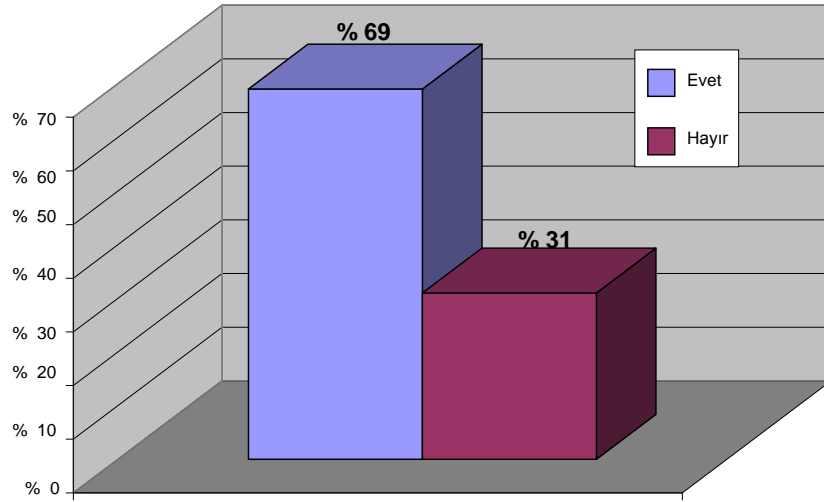
Şekil 31. Kamulaştırılan parsel maliklerinin cinsiyet dağılımı

Bu sürecin aynısı GAP kapsamında Atatürk barajında da yaşanmıştır. Bu sonuç, kamulaştırma sürecinde yaşanan birçok olumsuzluğa rağmen önemli ve pozitif bir sonuçtur. Kamulaştırmayla birlikte, yasal olarak kadınıma verilen ancak toplum baskısı ile kullanılmayan hakkın uygulanma imkânını doğurmuştur. Bu durumun bir diğer olumlu sonucu da, fiiliyatta yapılan bölüşmelerin kullanımda problem yaratmasa dahi Devletçe kabul görmesi için kayıtlara işlenmesinin önemli olduğunun anlaşılmasıdır.

3.6. Kamulaştırmada Diğer Bir Seçenek: Trampa

Daha öncede belirtildiği gibi, arazilerin küçük ve hisseli olması nedeniyle hak sahiplerinin eline geçen kamulaştırma bedelleri az olmuş bu da yaşam yerleri elinden alınan vatandaşları zor duruma sokmuştur. Çünkü köyde mevcut toprak ve evleriyle (ahşap, kerpiç dahi olsa) hayatlarını sürdürebilirken ellerine geçen parayla başka bir

yerde özellikle kentsel alanda yeni bir yaşam kurmak manevi olumsuzlukların yanında madden de güçtür. Bu noktada, kamulaştırmada alternatif bir yöntem olan trampa (yerlerine eşdeğerde başka bir alan gösterilmesi) yöntemine karşı Zeytinlik Köyü halkının tutumunu belirlemek amacıyla ankette konuya yer verilmiştir. Anketin değerlendirilmesiyle birlikte görülmüştür ki anket uygulanan ailelerin %69'u yerleri karşılığında para yerine yer gösterilmesini talep etmiştir (Şekil 32). Köyde yaşamayan ve yerlerini işletemeyen kişiler için yerlerinin karşılığında para almak cazip gelebilir. Ancak, köyde toprağa bağlı yaşamını sürdüren kişi için aynı değerde başka bir yerde (özellikle mevcut yerleşim yerine yakın bir yerde) yer gösterilmesi daha cazip gelir.

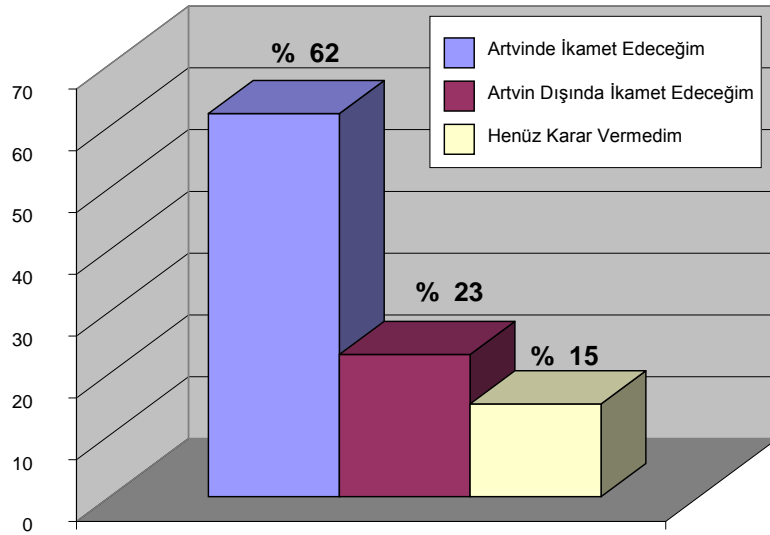

Şekil 32. Zeytinlik Köyü'nde kamulaştırılan yerler için para yerine yer gösterilmesi talebi

Buna rağmen, kamulaştırma yapıldığı dönemde DSİ, bu konuda herhangi bir öneri ve girişimde bulunmamış sadece parsellerin belirlenen değerlerini ödemekle yetinmiştir. Hatta hak sahiplerine verilen paranın nasıl değerlendirilebileceği hususunda danışmanlık hizmeti de verilmemiştir. Oysaki 1970'li yıllarda Türkiye'nin en büyük yatırım projelerinden olan Keban Barajı yapımında da bu süreç tekrar etmiş ve vatandaş aldığı parayı değerlendirememiş ve kısa süreli lüks bir yaşamdan sonra parasız, yersiz, işsiz biçimde açığa kalmıştır [44]. Aynı durumun, sonraki yatırım projelerinin kamulaştırma aşamasında da devam ediyor olması, Kurumun (Devletin) sadece yatırım için yer teminiyle ilgilendiğini bu durumdan etkilenen vatandaşların psikolojileri ile ilgilenmediğini göstermektedir.

Öte yandan, kamulaştırma çalışmaları tamamlandıktan sonra Zeytinlik Köyü halkının toplu yer gösterilmesi hususunda mücadelesi ve ilgili kurumlarla yaptığı görüşmeler sonucunda Nisan 2011’de bir gelişme olmuştur. DSİ’nin aracı olmasıyla, Zeytinlik Köyünün mevcut yerleşim yerinin yakınlarında ve 445–500 m kotları arasında yaklaşık 48 ha’lık bir alan gösterilmiştir. Henüz süreç başlamamıştır. Ancak halkın devletin desteğiyle ve kendi imkânlarıyla bu alana yerleşmesi planlanmaktadır. Bu gelişmenin dayanağı, 25 Mart 2011 de yürürlüğe giren “Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” teki sun’î ve baraj göllerinde, Yönetmeliğin sahil şeridi ile ilgili hükümleri uygulanmaz hükmüdür.

Ankette yöneltilen bir diğer soru ise, geleceğe yönelik planlarıydı. Bu bağlamda, %62’lik bir kısmın Artvin’de yaşamaya devam etmek istediği, %23’ünün Artvin dışına göç etmek istediği ve %15’inin de kararsız olduğu görülmüştür (Şekil 33). Ancak bu oranların, DSİ’nin sonradan yer göstermesiyle birlikte değişeceği muhtemeldir.

Şekil 33. Zeytinlik Köyü halkının geleceğe dair planları

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Baraj, yol gibi büyük yatırım projeleri gerçekleştirilirken su, toprak, bitki örtüsü gibi doğal kaynaklar üzerindeki etkilerinin araştırılmasının yanı sıra yörede yaşayan halkın kamulaştırma nedeniyle yerlerinden olmaları ve yeni yaşam kurmaları noktasında karşılaştıkları sorunların da araştırılması hatta bu sürecin en az olumsuzlukla yaşanması için gerekli tedbirlerin alınması büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, Çoruh Nehri üzerinde gerçekleştirilmesi planlanan ve hatta bir kısmı gerçekleştirilen baraj projelerinden Deriner Barajı projesi ele alınmıştır. Deriner barajı kapsamında 30 köyde kamulaştırma çalışmaları sürdürülmüş ve kamulaştırmaya tabi 8088 adet parselden (4730,7 dönüm) toplam 8078 adedi (4715,7 dönümü) kamulaştırılmış ve toplam 184 milyon lira bedel ödenmiştir. Deriner Barajının 2011 yılı sonu itibariyle faaliyete geçirilmesi planlanmaktadır.

Deriner barajı etki sahasındaki 30 köyden bazıları kısmen, bazıları ise tamamen baraj suları altında kalacaktır. Söz konusu olan bu köylerden, kamulaştırma çalışmalarının başlama ve gerçekleştirilme zamanıyla bu çalışma zamanının çakışması ve özellikle benzerleri içinde en yoğun nüfus ve kamulaştırılan parselde sahip olması nedeniyle Zeytinlik Köyü örnek olarak seçilmiştir. Bu bağlamda, Deriner Barajı kapsamında kamulaştırılan parsellerin %13'ü (1080 adedi) Zeytinlik Köyüne aittir. Zeytinlik Köyü için, Deriner Barajı kapsamında ödenen bedelin %13'ü olan 24 milyon lira ödenmiştir.

Seçilen Zeytinlik Köyünün, kamulaştırma sürecinden etkilenme şekli ve boyutunu belirlemek amacıyla, DSİ Çoruh Projeleri 26. Bölge Müdürlüğü'nden ve Artvin Kadastro Müdürlüğü'nden temin edilen bilgi ve belgelerle birlikte Köyde yaşayan ailelerin %70'ine yönelik gerçekleştirilen anket çalışması sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

Değerlendirme sonucunda, Zeytinlik Köyünde yapılan kamulaştırma çalışmalarında 166 adet binanın kamulaştırılarak toplam miktarın %17'sinin ödendiği, en yüksek kamulaştırma bedelinin 2 hisseli 9815,00 m² parsel için 444.000 TL, en az

kamulaştırma bedelinin ise tek hisseye sahip 4,00 m² büyüklüğündeki bir parsel için 146,00 TL ödendiği belirlenmiştir. Zeytinlik Köyü halkının %0,3'ünün 250.000 TL'nin üzerinde kamulaştırma bedeli aldığı tespit edilmiştir. Burada göze çarpan bir önemli husus, ikinci en yüksek kamulaştırma bedelini, binası ve arazisi için Orman Genel Müdürlüğü ve üçüncü en yüksek bedeli de cami, okul, okul bahçesi, sağlık ocağı, kooperatif binası vb. arazileri için Köy Tüzel Kişiliğinin almış olduğudur. Dolayısıyla, özel birey bazında kamulaştırmadan alınan bedellerin 250.000 TL'nin altında olduğu görülmektedir.

Köydeki parsel büyüklükleri incelendiğinde köydeki en küçük parselin 4 m² iken en büyük parselin 9815 m² olduğu görülmüştür. Daha öncede bahsedildiği gibi parsellerin küçük ve hisseli olması özellikle kamulaştırma bedellerinin vatandaşların talebini karşılamamasına neden olmuştur. Bu durum, kamulaştırma yapılan diğer yerleşim birimlerinde de gözlenmiştir. Parsellerin küçük olmasındaki en önemli husus miras nedeniyle parçalanmanın önüne geçecek hükümlerin bulunmamasıdır. Nitekim çalışma alanımızda 4 m², 7 m², 9 m² büyüklüğünde azımsanmayacak sayıda parsel tespit edilmiştir. Çalışma alanındaki parsellerin %87,5'u bir dönümün altında olması durumun bir göstergesidir. Yine ülkemizin bir diğer sorunu olan hissencilik durumu burada da karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma sonucunda elde edilen bir diğer önemli sonuç, kamulaştırılan parsellerin bedelleri dağıtılırken, tapu kayıtlarındaki malikler ve hissedarlar esas alındığından kadınların da erkekler gibi haklarını alma imkânı elde etmiş olmasıdır. Yıllardır süregelen kız ve erkek evlat arasındaki ayırım da böylece bir nevi son bulmuş ve kadınlarda erkekler gibi baba ocağından hakları olan payı alabilmişlerdir.

Daha öncede belirtildiği gibi, arazilerin küçük ve hisseli olması nedeniyle hak sahiplerinin eline geçen kamulaştırma bedelleri az olmuş bu da yaşam yerleri elinden alınan vatandaşları zor duruma sokmuştur. Çünkü köyde mevcut toprak ve evleriyle (ahşap, kerpiç dahi olsa) hayatlarını sürdürebilirken ellerine geçen parayla başka bir yerde özellikle kentsel alanda yeni bir yaşam kurmak manevi olumsuzlukların yanında madden de güç olmaktadır. Köy halkı bu noktada, kamulaştırmada alternatif bir yöntem olan yerlerine eşdeğerde başka bir alan gösterilmesi (trampa) yöntemini talep etmiştir.

Ancak, kamulaştırma yapıldığı dönemde DSİ, bu konuda herhangi bir öneri ve girişimde bulunmamış sadece parsellerin belirlenen değerlerini ödemekle yetinmiştir. Hak sahiplerine verilen paranın nasıl değerlendirilebileceği hususunda danışmanlık hizmeti de ihmal edilmiştir. Durum köyde yaşamını devam ettiren kişiler için olumsuz iken, köyde yerleri olup ta köyde yaşamayan (il dışında ya da il sınırları içinde yaşamakla birlikte köye gitmeyen dolayısıyla yerlerini işlemeyen) kişiler için elbette ki yerlerinin kamulaştırılması ve karşılığında para alınması memnun edici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan, Deriner Barajı altında kalacak olan tescilli kültür varlıklarının kurtarılması çalışmalarını yürüten Kurul süreci tamamlayarak bu kültür varlıklarının nasıl değerlendirileceği kararını açıklamıştır. Bu bağlamda, Zeytinlik Köyü Camisinin yeniden yerleşim eylem planı dâhilinde aynen taşınıp muhafaza edilmesine karar verilmiştir. Bu karar neticesinde DSİ Çoruh Projeleri 26. Bölge Müdürlüğü Zeytinlik Köyünün mevcut yerleşim yerinin yakınlarında ve 445–500 m kotları arasında Caminin konumlandırılması için yer göstermiştir. Bu yer göstermenin akabinde, köylü de bir araya gelerek Cami etrafından bir yeniden yerleşim yeri ayarlama sürecini başlatmıştır. Bu gelişme, geleceğe dair ne yapacağına henüz karar vermemiş ve herhangi bir girişimde bulunmamış olan kişileri de yönlendireceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, kamulaştırma sürecinde kamulaştırılan yerler, bir kimsenin yaşadığı, çalıştığı, geleceği için güvence olarak gördüğü, maddi ve manevi bağlarla bağlandığı yerlerdir. Böyle bir taşınmazın kamulaştırılması, taşınmaz sahibi ile yönetim arasında uyuşmazlık, kırgınlık, devlete güvensizlik yaratabilir. Böyle bir durumda izlenmesi gereken yol, taşınmaz malı kamulaştırılacak hak sahibinin mağduriyetini en aza indirecek şekilde yöresel koşulların ve coğrafi şartların da dikkate alınarak kamulaştırma bedellerinin belirlenmesi ve alınan bedellerin değerlendirilmesine yönelik danışmanlık hizmetlerinin verilmesidir. Ayrıca, trampa yönteminin de kamulaştırmada yaygın uygulanması süreci rahatlatacaktır.

Buna ilaveten, Karadeniz Bölgesi için optimum parsel büyüklüğü belirlenerek bölgedeki küçük parsellerin iyileştirilmesi ve mirasla parçalanmada bu büyüklüğün dikkate alınması yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- [1] Sucu, S. ve Dinç, T., Çoruh Havzası Projeleri konferansı 6 s.,TMMOB, 2.Su Politikaları Kongresi (13.08.2009,14:15)
- [2] Eken, G., Yalçın, G., Türkiye'nin Baraj Politikası ve Önemli Doğa Alanları Doğa Derneği Kurumsal Görüşü, Doğa Derneği, Ankara,16 s. (Tarihsiz).
- [3] <http://www.dsi.gov.tr> (12.03.2010,09:20)
- [4] <http://www.tevbe.org/forum/cografya/104250-barajlarin-onemi-ve-ulkemizdeki-barajlar.html> (22.07.2010, 12:15)
- [5] DSİ XXVI. Bölge Müdürlüğü, Barajlara İlişkin Belge, Doküman, Resim vb. Bilgilerin Temini, Artvin, 2009.
- [6] Akın, M. ve Akın, G.,Suyun Önem Türkiye'de Su Potansiyeli, Su Havzaları Ve Su Kirliliği, 14 s, 2007.
- [7] TMMOB,Su Politikaları Kongresi Kitabı, 104 s., 2002.
- [8] <http://www.bilgisehri.net/2008.01.28/turkiyenin-su-kaynaklari> (05.06.2010,15:30)
- [9] Karadağ, A.ve Uzun, O.,Havza Yönetimi ve Türkiye'nin Sınırı Aşan Su Politikalarına Etkisi Adlı Kongre
- [10] <http://www.etkb.gov.tr> (12.03.2010,09:20)
- [11] Coşkun, H., Nehir Tipi Hidroelektrik Santrallerinin Artvinde'ki orman Ekosistemlerinde neden olduğu arazi kullanım değişiminin ve arazi tahribatının belirlenmesi Yüksek Lisans Tezi,ARTVİN s 8, 2010.
- [12] Çolak, Ç., Baraj İşleyiş Süreçlerinde Sosyal ve Fiziksel Çevre Etkileri-Doğu Karadeniz Bölgesi Barajları İnşaat Müh.Doktora Lisans Tezi, TRABZON s 5 ve s 10, 2007.
- [13] 16.Uluslar Arası Enerji ve Çevre Fuarı ve Konferansı Bildiriler Kitabı, 2010
- [14] Toker,E., Borçka ve Deriner Barajlarının Çoruh Havzasında Neden Olduğu Arazi Kullanım Değişiminin ve Arazi Tahribatının İrdelenmesi Yüksek Lisans Tezi,ARTVİN s 42,43,46,50,57,58, 2010.
- [15] <http://www.main-board.eu/cevre-bilimi/208732-barajlar-ve-onemi.htm> (26.05.2010, 20:00)
- [16] Emiroğlu,N., Yusufeli Baraj Çevresel Etki Maliyet Analizi İnşaat Müh.Yüksek Lisans Tezi,TRABZON s 2, 2009.
- [17] <http://www.e-hayat.net/barajlar-ve-onemi.html> (12.03.2010, 14: 00)

- [18] <http://www.insaatmuhendisligi.net> (12.03.2010, 12: 30)
- [19] Sever, R. ve Kalın, Ö.Ü.,2010, ”Artvin İlinde Yapılan/Yapılmakta Olan Barajlar Hakkında Artvin Halkının Rız Görüşleri”Doğu Coğrafya Dergisi 2010.
- [20] Erdin, E., Kamulaştırma Bilgi Sisteminin Oluşturulması:Musabeyli barajı Örneği Yüksek Lisans Tezi,KAYSERİ s 20,21,22,23, 2010.
- [21] Çay, T. ve Evren, N., Kamulaştırma Uygulamalarında Uzlaşma Başarımı 2007.
- [22] Keskin, G., Tarım Arazilerinin Kamulaştırmasında Değer Bıçme: Akyar Barajı Örneği, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (5) 2003, 91–107
- [23] Günday, Metin; idare Hukuku, Ankara, imge Kitabevi, 2002.
- [24] Tandoğan,B., Türkiyede’ki Enerji Projeleri İçin Yürütülen Kamulaştırma İşlemleri, Mevcut Politikalar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri adlı enerji kongresi s 12 .
- [25] Köycü,H.,Türkiye’de Kentsel Toprak Politikalarının Uygulama Aracı Olarak Kamulaştırma Yüksek Lisans Tezi,TRABZON 4,8,9 s., 2010.
- [26] Karagöl,Ö.,Kamulaştırma Davalarında Bedel Tespiti Esasları Adlı Yüksek Lisans Tezi,İSTANBUL s 26 , 2009.
- [27] Hayta,M., Kamulaştırma Davaları Yüksek Lisans Tezi,ANKARA s 98,99, 2007.
- [28] Uzer,Z.,Kamulaştırma Uygulamalarında Hazine Arazilerinden Yararlanma ve Sit alanlarına İlişkin Uygulamaların İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi,ANKARA s 26,27, 2006.
- [29] Kardeş, S., Milli Emlak, Muhasebat Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, (2006).
- [30] <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/9128.pdf> (27.01.2009, 18:15)
- [31] Saraç,M.,Elektrik işleri Etüt İdaresinin Çoruh Havzası Projeleri, 15 s, 2009.
- [32] Önsoy, H., Doğu Karadeniz Bölgesi Hidroelektrik Enerji Potansiyeli ve Bunun Ülke Enerji Politikalarındaki Yeri, 13–15 Kasım 2009, Trabzon
- [33] Tüfekçioğlu, A.,Güner, S.,Tilki, F.,Cengiz, T., Artvin İl Gelişme Planı Çevre ve Mekânsal Gelişme Sektörü Raporu Artvin, 2005.
- [34] DİE, 2003. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara
- [35] DİE, 1987. Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri,20.10.1985, (ARTVİN), DİE Yayın No: 1237, Ankara.
- [36] DİE, 1998. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Artvin, DEİ Yayın No: 2129, Ankara.

- [37] DİE, 1999, 1997 Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş, DİE Yayın No: 2281, Ankara.
- [38] DİE, 2001, 2000 Genel Nüfus Sayımı Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN),DİE Yayın No: 2498, Ankara.
- [39] Eminağaoğlu, Z. ve Yavuz, A., Kentsel Yeşil Alanların Planlanması ve Tasarımını Etkileyen Faktörler: Artvin İli Örneği,2010
- [40] <http://www.bertakoprusu.com/tr/dsi-deriner-baraji-bilim-komisyon-karari>
- [41] Artvin İl Gelişme Planı Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı Raporu (Taslak)
- [42] <http://www.artvinderneği.com/koylerartvin/merkez/zeytinlik.htm>
(18.9.2010,13:30)
- [43] Artvin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
- [44] Yıldız, N., "Arazi Toplulaştırması "Yıldız Üniversitesi Yayınları, Sayı: 167, İstanbul, 1983.
- [45] Zeytinlik Köyü Kooperatifi Yusuf Demirel ile Zeytinlik Köyü'nde Yapılan Kişisel Görüşme Notları (14.03.2010)
- [46] Akyol, N., Yomralıoğlu, T.,Uzun, B., Türkiye'de ve Gelişmiş Bazı Ülkelerde Kamulaştırma,İmar Planlarının Uygulanması semineri,Karadeniz Teknik Üniversitesi, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Bölümü s 7,8,(1992)
- [47] Çelik, S.,”Türkiye’de Yapılan Kamulaştırma çalışmalarında çıkan Problemler” Diploma çalışması KTÜ Trabzon, 1986.
- [48] Akyol, N. Ve Sesli, A.F.,“Tarım Arazilerinin Parçalanması Trabzon İli Örneği”, KTÜ, MMF, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Bölümü Araştırma Raporları, Trabzon, 2000.

Ek 1. Bilgi Toplama Föyü

BİLGİ TOPLAMA FÖYÜ

DSİ No : 190 Köyü :
Proje Adı : Kadastro Pafta No :
Ünite Adı : 175 Kadastro Ada No : 177
İli / İlçesi : Kadastro Parsel No : 3

Taşınmazın fiili kullanım durumu (Niteliği) : YSTa

Toprak Derinliği : Toprak Yapısı : Eğim (%) :

Taşlılık : Taşkın Tehlikesi : Taban Suyu :

Ulaşım Durumu : Uygulanın Münavebe Şekli :

Tuzluluk : Varsa Ekilli Ürün Cinsi : S. F. Alanı :

Taşınmaz Üzerindeki Tespiti Yapılan Ağaçlar :

A - Meyveli Ağaçlar

Cinsi	Yaşı	Miktarı (Adet)	Düşünceler

B - Meyvesiz Ağaçlar

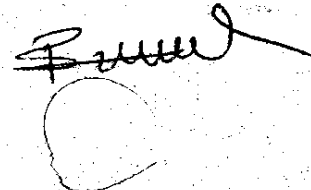
Cinsi	Yaşı	Çapı	Miktarı (Adet)	Düşünceler

C - Taşınmaz Üzerindeki Yapılar

Cinsi	Yaşı	Ölçüleri	Düşünceler

Tesbiti Yapan DSİ Yetkilileri

Hazır Bulunan İlgililer

Örnek : 6 / F

Ek 2. Kıymet Takdir Komisyonu Raporu

ARAZİ KAMULAŞTIRMALARINDA DSİ KIYMET TAKDİR KOMİSYONU RAPORU												
İşin Adı : Deriner Barajı ve HES Rezervuar Sahası İnşaatı					DSİ P. No. : 261							
TAPU KAYDI	İli	ARTVİN	Maliki / veya Zilyedi Hissesi / Baba Adı	Samiye AKYÜREK		1	1	Ali Kızı				
	İlçesi	MERKEZ										
	Köyü	ZEYTİNLİK										
	Mahallesi	-										
	Mevkii	-										
	Pafta No.	-										
	Ada No.	-										
	Tapu Parsel No.	187										
	Yüzölçümü (m ²)	463,00										
	Kamulaştırma Alanı (m ²)	463,00										
Cinsi	BAĞ											
Arazinin Kam. Tarihindeki Cins ve Evsafı		Zeytinlik										
Kıymetini Etkileyebilecek Bütün Nitelik ve Unsurları ve Her Unsurun Ayrı Ayrı Değeri Ayrıca, Bina, Mütemmim Cüz ve hşullerin Miktar ve Bedelleri	Meyil	12-20%(Sekilli Arazi)										
	Bünyesi	Killi-Tınlı										
	Toprak Derinliği	Orta (75-90cm)										
	Taşlılık	T1										
	Sulama Durumu (Kaynağı ve Şekli)	Projeli Sulama Yoktur										
	Taşkın Tehlikesi	Yok										
	Ulaşım Durumu	Orta										
	Taban Suyu	Yok										
	Tuzluluk	Yok										
	Kap. Faiz Oranı	4%										
Diğer	-											
Mevcut Münavebe Sistemi ve Dekara Verim-Masraf Net. Gelir Hesabı	SUSUZ	Ürün Çeşidi	Verim (kg/da)	Fiyat (TL/kg)	G.S.Ü.D. (TL/da)	G.S.Ü.G. (TL/da)	Net Gelir (TL/da)	Alan (%)	Alana düşen Net Gelir (TL/da)	Alan (%)	Toplam Net Gelirler (TL/da)	
	SULU	DEKARA ORTALAMA NET GELİR										
		Zeytin	400	4,75	1.900,00	496,20	1.403,80					1.403,80
	DEKARA OLUŞAN NET GELİRLER TOPLAMI : TOPLAM 1.403,80											
	Olduğu Gibi Kullanıldığı Takdirde Net Gelire Görecibir Dekar Arazinin Değeri (TL/da)(2008 yılı verileri ile yapılan hesaplama %8 ÜFE endeksi ile 2009 yılına dönüştürülmüştür.)			37.902,60			Varsa Vergi beyanı					
Kamulaştırılan Taşınmazın m2 Fiyatı (TL)			37,90	Taşınmazın Yer Bedeli (TL)		17.547,70	Mahsulün Toplam Bedeli (TL)		0,00			
Arta Kalan Kısım Kıy. Kam. Seb. Meydana Gelen			Eksiliş		Artış							
Bedel Tespitinde Etkili Olacak Diğ. Objektif Ölçüler					Yıkıp Taşınmak Üzere Enkazın Kime Ait Olacağı		Taşınmaz Malik / Maliklerine veya Taşınmaz Varislerine					
Takdir Edilen Toplam Kamulaştırma Bedeli (TL)			17.547,70		On yedi bin beş yüz kırk yedi TL yetmiş Kr							
DSİ Genel Müdürlüğü tarafından kamulaştırılmasına karar verilen bu taşınmaz mala Komisyonumuzca 2942/8 (D-4650/3) Sayılı Yasa hükümlerine göre yapılan değerlendirme 05.01.2009												
KOMİSYON BAŞKANI			ÜYE			ÜYE						
Osman ÖZKAN Ziraat Mühendisi			Veysel AVCI Harita Mühendisi			Mahsur MEMİŞ İnşaat Teknikeri						

Ek 3. Anket Formu

Köyün adı:

Görüşme Tarihi:

1. Öğrenim Durumu:

2. Ailede kaç kişi bir arada yaşıyor:

3. Geçim kaynağınız nedir?

Hayvancılık Tarım Aylık Maaş

4. Sürekli köyde mi yaşıyorsunuz? Değilse açıklayınız?

Evet Sadece Yazın yaşıyorum

5. Sahip olduğunuz arazi miktarı ne kadardır?

0- 50 m 50-100m² 100-500m² 500-1000m² X>1000 m²

6. Arazileriniz üzerindeki hisse durumu nedir?

Tam Hisse 1 / 2 Hisse 1/3 Hisse Çok Hisseli

7. Araziniz üzerindeki hisselik durumu yakınlarınızla aranızda sorunlar çıkardı mı?

Çıkardı Çıkarmadı

8. Ailenizde gayrimenkul (arazi, ev) paylaşımı nasıldır? Kız evlada erkekle aynı oranda mülk veriliyor mu?

Veriliyor Verilmiyor

Ek 3. Anket Formu (Devam)

9. Kamulaştırılan mülkleriniz için devletten ne kadar tazminat aldınız?

- 100-1000 TL
- 1000-5000 TL
- 5000-10000 TL
- 10000-50000 TL
- 50000-100000 TL
- 100000-250000 TL
- 250000-500000 TL

10. Yerleriniz karşılığında devletten para yerine size yer göstermesini ister miydiniz?

- EVET HAYIR

11. Devletin yerleriniz için verdiği paradan memnun musunuz?

- EVET HAYIR

12. Kamulaştırma toplantılarında anlaşma yoluna gittiniz mi?

- EVET HAYIR

13. Eğer mahkemelik olduysanız aldığınız tazminatta ne oranda değişme oldu?

- ARTTI AZALDI DEĞİŞMEDİ

Ek 3. Anket Formu (Devam)

14. Kamulaştırma sonucu aldığımız bu paraları nasıl değerlendirebileceğiniz hususunda devlet danışmanlık hizmeti sundu mu?

SUNDU

SUNMADI

KISMEN
SUNDU

15. Bundan sonra ne yapmayı düşünüyorsunuz? Artvin’de mi kalacaksınız yoksa göç etmeyi düşünüyor musunuz?

Artvin’e Yerleşeceğim

İl Dışına Göç Edeceğim

Henüz Karar Vermedim

16. Yapılan bu kamulaştırmalar için ne düşünüyorsunuz?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : YAZICI Nuray
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 28/12/1985-Artvin
Medeni hali : Bekar
Telefon : 0 (466) 238 23 90
Faks : -
e-mail : nurayyazici_0885@hotmail.com

Eğitim

Derece	:	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	:	AÇÜ/Orman Mühendisliği Bölümü	2007
Lise	:	Artvin Lisesi	2003

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2008-...	NTF İNŞAAT TİC.LTD.ŞTİ	Etüt Proje Şef Yrd.

Yabancı Dil

İngilizce